БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үнделеттингеп

ШЫН

1969 ч. ЯНВАРЬ 8 СРЕДА № 6 (7852).

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

Өртээ 2 көп.

ДЕПУТАТ

Көдээ Советтерден эгелээш, Дээди Советке чедир соңгуткан депутаттар — ажылчы чоннарның аас-кежии коммунистиг ниитилелди тургузары дээш демисежип турар чоннуң эң төлептиг оолдар, кыстары болур. Советке чонну төлээлекчилеп турар депутат, ооң эрге-ажыын камгалап, соңгукчуларның бедик идегелин күүседиринге бодунуң бүгү күжүн, билиг мергежилин бараалгадып турар.

ССРЭ-ниң база РСФСР-ниң Дээди Советтеринге бистиң республикадан 14 депутат соңгуттурган. А Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш чер-чер Советтериниң депутаттары 2882 кижи болуп турар. Оларның иштинде 899 ажылчынар, 709 колхозчулар бар, ескелери эртемниң, культураның, улус чырыдыышкынының, амыдырал хандырылганың, кадык камгалалының ажылдакчылары болур. Олар ажыл-ишчи, хөй-ниитичи идепкейжи чоруу-биле эрге-чагырга органнарынга чоннуң мурнундан соңгудар идегелди чаалап алганнар.

Бистиң депутаттарывыс чоннуң деткимчези-биле ажылдап, бодунуң ажыл-чорудулгазының дугайында соңгукчуларынга отчёттап, оларның санал-оналын үргүлчү ап турар. Совет кижиниң ажылы, амыдыралы, чаагай чоруу дээш, олар бедик харыысалгалыг. Амыдырал хандырылга, садыг, эмнелге, культура албан черлериниң ажылы, өзүп орар салгалдың кижизидилгези болгаш оон өске-даа хөй-хөй чүгула айтырыгларны шиитпирлээринге депутаттың киржилгези, организакчы ажылы улуг ужур-дузалыг. Харын чамдыкта ажыл-агыйның үүрмек ышнаш айтырыы улуг ужур-дузалыг болурун депутат утпас ужурлуг. Ынчангаш депутат чоннуң ортузунга политиктиг болгаш организакчы ажылдарны чорудун, чурттуң, республиканың, чурттап турар районунуң, хоорайының, суурунуң, соңгутиан округунуң перспективтиг хөгжүлдезин тайылбырлап, ону боттандырарының талазы-биле организакчы ажылды масса ортузунга калбартып, совет улустуң чаагай чоруун улам ыңай экижиддеринге Коммунистиг партия, Совет чазак хүн бүрүнүң кайы хире улуг кичээнгейин салып турарын көргүзер. Ол Коммунистиг партияның политиказын чон ортузунга чорудар күрүне ажылдакчызы-дыр.

Депутат эки организакчы болуру-биле чергелештир эки бүдүрүлгечи болуп, каяа-даа үлегер-чижектиг болур. Кызылдың № 1 поликлиниказының эргелекчизи Доржу Көк-оолович Куулар ажылчы чоннар депутаттарының Кызыл хоорай Совединиң депутадынга үш удаа соңгуткан. Ол, округунда соңгукчулары-биле чоок харылзаалыг. Хоорай Совединиң чорудуп турар хөй талалыг ажылдарын соңгукчуларынга таныштырары-биле чергелештир улуг организакчы ажылдарны оларның ортузунга чорудуп турар. Соңгукчулар аңаа амыдыралчы айтырыгларны тургузуп, дуза дилеп келирге, бодунуң талазындан шыдаттынар хемчеглерни ап турар. Ол бодунуң тускай эртемин ёзугаар совет кижиниң кадыын камгалаар херекке бүгү күжүн, мергежилин бараалгаткан. Ындыг депутаттарны ажыл-агый, культура тургузуушкунунуң янзы-бүрү адырларындан хөйү-биле көргүзүп болур.

Амгы үеде Советтерниң доктаамал комиссияларының ажыл-чорудулгазы көскүзү-биле идепкейжэн. Ооң чижээн ССРЭ-ниң, РСФСР-ниң база Тыва АССР-ниң Дээди Советтериниң чоокта чаа эртикээн сессияларының белеткел ажылдарынга оларның план-бюджет талазы-биле комиссияларының идепкейлиг киржип, курлавырларны тывар, көрдүнген акша-хөреңгини чогумчалыг ажыглаарынга саналдарын киирип, эдеринчи илеткелдерни кылып турганындан билир бис. Бистиң республиканың Советтеринде 2579 депутатты, 600 ажыг активти каттыштырып турар 588 доктаамал комиссиялар тургустунган. Чер-чер Советтериниң доктаамал комиссияларында депутаттар калбак актив-биле кады бүдүрүлгениң, амыдырал хандырылганың, чаагайжыдылганың, культураның, кадык камгалалының айтырыгларын шиитпирлээр база хүлээп алган шиитпирлерни амыдыралга боттандырар, хоойлу-дүрүмнүг сагыыр талазы-биле Советтерге улуг дузаны чедирип турар.

Ажылчы чоннар депутаттарының Каа-Хем район Совединиң садыг, ниитининг чемненилге талазы-биле доктаамал комиссиязы район иштинде садыг хандырылга ажылында, ылаңгыя малчыннарны чугула хереглелдиң барааннары-биле хандырып турарында улуг четпестер барын илереткеш, оны чайладыр талазы-биле санал-оналын хамаарышнан черлерге кииргенииң соонда байдал элээн экижээн.

Советтиң ажылының дайынчы аргалыы ооң депутаттарының идепкейинден улуг хамааржыр. Амыдыралдың экономиктиг болгаш социал-культуралыг талаларының чугула айтырыгларын ханызы-биле өөренмишаан, бодунуң саналдарын берип, Советтерниң шиитпирлери, хөөлүлары канчаар күүседиптинип турарын депутат хынаар ужурлуг. Республиканда мурнакчы ажылдыг Кара-Хөл (Бай-Тайга), Ильинка (Каа-Хем), Аржаан (Бии-Хем) көдээ Советтери боттарының депутаттарының күжүн таарыштыр тургузуп, сессияларга доктаамал комиссияларның ажылынга оларның калбак киржилгезин организастап тургаш, хамаарышкан көдээ Советтерниң ниити ажылының бедик түңнелдиин чедип алган. Депутаттың ажылының чедишкини ооң соңгукчулар-биле быжыг харылзаазында болурун амыдырал бадыткаан.

Советтер ажылынга депутаттың эрга-дуржулгазы, билии чогуур негелдеге четпейн турар таварылгалар база бар. Ынчангаш олар-биле семинарларны, депутаттар хүннерин болгаш сургаалдалыг хуралдарны доктаамал эрттирер херек. Оларның ажылынга партийжи удуртулганы күштелдирип, күрүне болгаш хөй-ниити организацияларының талазындан үргүлчү дузаны чедирер ужурлуг.

Республиканың чер-чер Советтери ленинчи юбилейге уткуштур социалистиг чарышты калбарткан. Алган хүлээлгелерни күүседиринге оларның депутаттары улуг ажылдарны чорудар. Советтерниң практиктиг ажылын экижидеринге депутаттарының ролюн бедидип, эрге-чагырга органнарының бүгү ажыл-херектеринге оларның киржилгезин улам калбартыр ужурлуг бис.

Журналистер ленинчи юбилейге

Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнеиң тургузукчузу В. И. Ленинниң төрүттүнгенинден бээр 100 чыл болур оюнга уткуштур совет кижилер социалистиг чарыштың тугун белик тудуп, өндүр улуг ажыл-херекти кылып турар. Ол бүгүнү чонга чедирер, Ленинниң өөредиин ажылчы чонга тайылбырлаар, ленинчи идеяларның тиилелгезин чыдыдар улуг соруулга совет журналистериң мурнунда салдынган.

Журналистер эвилелиниң Тыва салбырының баштаар черииң отчёт-сонгулдалыг хуралының киржикчилери ленинчи юбилейни төлептиг уткуур дээш, парлалга, радио, телевидение ажылдакчыларының мурнунда турар соруулгаларының дугайында чугаалашкан.

В. И. Ленинниң төрүттүнгенинден бээр 100 чыл оюнга белеткел дээрге харыысалгалыг үе. Чогаадыкчы коллективтер ленинчи идеяларны пропагандаар херекке партия организацияларынга төлептиг дузалажыр, парлалга, радио, телевидение дамчыштыр чонга чедип турар материалдарның кижизидикчи, теоретиктиг, политиктиг деңнелин ам-даа бедидер ужурлуг.

Журналистер эвилелиниң баштаар чери четпес ажылдап келгенин, солун, радио ажылдакчыларын чогаадыкчы ажыл-херекке четпес мобилизастаанын шүгүмчүлээн. Баштаар чер чогаадыкчы ажылдың удуртукчу төвү, ёзулуг башкарыкчы күжү болуп шыдавайн турарын журналистер демдеглээн.

Ленинчи теманы бүгү талабиле эки чырыдарда профессионал деңнелди, мергежилди бедидери чугула. Ынчангаш журналист кадрларны белеткээриниң, өөредириниң айтырыгларынче санал берген эштер **А. Даржаа, В. Монгуш** кичээнгей салган.

Күш-ажыл кижилери-биле ужуражылганы кылып, оон солун салым-чолду, чаа теманы тып болурунуң аргазын **В. Маслов, Е. Танова, В. Межова** чугаалаан.

Тыва журналистер эвилелиниң баштаар черииң четпес ажылын демдеглеп, ону экижидер талазы-биле доктаалды хүлээп алган.

Баштаар черииң чаа составынга 9 кижини сонгаан. Оон даргазынга **Н. Д. Шиирипей** соңгуттурган.

ЧАА ЧЫЛДА ЧАА КҮШ-БИЛЕ, ЭШТЕР!

БИСТИҢ РЕСПУБЛИКАДА

Инчеектиг хойжу

«Кара-Дыттың кадар оъдун
Казып оттаан арбын малым,
Даглар мээзин каастап шыпкан
Таанда чараш хой-ла сүрүү»...

Арга чартыын эзимнер шыпкан катташкак дагларны чаңгыландыр тааланчыг кылдыр Ондар Алдын-оолдуң мынчалдыр ырлаары Кара-Дыттың одарларынга бо-ла дыңналыр. Коммунист Алдын-оол Шаравиевич Чөөн-Хемчик районнуң «Искра» колхозунуң аныяк хойжуларының бирээзи. Хойжулаан күш-ажылчы чылдарында ниитининг малын арбыдадып өстүрер, ооң дүккүрүн бедидер, колхоз бүдүрүлгезининг ажылынга иленкейлиг киржир талазы-биле алган хүлээлгезин күүседип турар.

Эрткен чылгы күш-ажылчы чедишкинин быжыглавышаан, эш А. Ондар бо чылын төрүүр 100 хойга оналштыр 96 хураганны, бир хойдан-на 2,3 кг дүктү алырын социалистиг хүлээлгезинге айыткаш, коданының кышкы ажаалгазын экижидип турар. Бодунуң күжү-биле белеткээн 12 тонна сигенин кыштаанда чедирип алган. Будук-бүрү чемнерни база арбын белеткээн.

Кыштаанда төрүүр болгаш чаш малга кажааларны ол бодунуң күжү-биле ийи чыл бурунгаар түдүп алган. Одарны кыш дургузунда ажыглаары-биле одарладыышкынга хуваап алган. Оон коданында чымыштыг ажыл түлуктээшкинниг. Хоюнуң чаа «дүжүду» — 201 хураган менди алдынган болгаш сагыш човаашкынныг ажаалгада доругуп турар. Үш сакмайиктер чаш хураганнарны ботқур кылдыр доруктуруп, алган хүлээлгезинге ээ болуп ажылдап турарлар. Инчеектиг хойжу одардан безин олчалыг кээп турар.

С. МОНГУШ.

Малдың чаш төлү менди

Эрзин районнуң колхозтарында шээр мал оолдап эгелээн. «Коммунизмче орук» колхозтуң хойжузу Чооду Дамдынның коданында төрээн 80 хойнуң чаш төлү шупту менди, эки доругуп турар. Районнуң «Чаа орук», Ленин аттыг, «Мөрен» колхозтарының малчыннары чаш төлдүң башкылыын база доруктуруп киripкен.

Чыл түңнели

1968 чыл төнген. Республиканың районнары мал ажылының продуктуларын күрүнеге садарының чыл планын канчаар күүсеткенин ап көрээлиңер (хуу-биле).

РАЙОННАР	СҮТ	ЭЪТ	ДҮК
Бай-Тайга	92,0	99,7	100,4
Мөңгүн-Тайга	—	97,7	81,6
Барыын-Хемчик	97,7	125,9	111,8
Өвүр	61,9	90,6	75,4
Чөөн-Хемчик	101,5	105,8	121,6
Улуг-Хем	86,6	100,6	117,9
Таңды	107,4	112,8	122,3
Бии-Хем	134,2	126,7	143,2
Тожу	147,9	100,0	126,3
Каа-Хем	101,8	91,3	73,0
Тес-Хем	63,0	107,0	139,0
Эрзин	101,8	100,0	75,6
Кызыл хоорай Соведи	105,3	121,7	157,3
РЕСПУБЛИКА	106,0	107,0	106,8

Чаагы белеткелдер

ДЕМНИГ КҮШ

ТЕВЕ-ХАЯ суурнуң алдыы талазында көдээ ажыл-агый техниказы долдур турар. Машина-техника мастерскаазы бар. Ында ажыл кышкы хүнерле соксаал чокка хөделбишаан. Часка тракторларны болгаш кожуг машиналарын хынамчалыг белеткээр дээш, механизаторлар септелгенин темпизин шапкынчыткан.

Септекчи-механизаторлар 1969 чылдың январьның баштайгы күш-ажылчы хүнүнде МТМ-ге чыглып келгеш: «Чаа чыл-биле аас-кежиктиг болуңар!» дижип мендилешкеш, чаа чылдың күш-ажылчы эзлүүнче ажылдап киripкен.

Септелгеш ында кезектер аайы-биле чорудуп турар. Кыска чапсарны ажыглаш, кол инженер Георгий Емельянович Шарков солуннарда парлаттынган СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң совет улуска Чаа чылдың байырын номчуп таныштыргаш, мынча деп чугаалады:

— 1968 чылда бис база-ла багай эвес ажылдаан бис. Мал чеми культураларның эки дүжүдун алган бис. Көдээ ажылагый культураларының эки дүжүду хынамчалыг белеткелден хамаарыжы силерге билингир. СЭКП ТК-ның октябрь Пленумунуң шиитпирлерин чедишкинниг боттандырарынга боттарывыстың салыышкынывысты киирер ужурлуг бис. Тракторлар база көдээ ажылагый машинадарының септелгезин совет армияның хүнү — февраль 23-те доозарын, септелгени эки шынарлыг кылырын хүлээлгевиске айыткан бис. Ам чаа чыл-биле, чаа күш-биле ажылдаары биетерден негеттинер. Эрткен чылдың дөртку кварталында тракторлар септээр планывысты күүседип, пландан бир тракторму ажыр септедивис. Ол ышкаш кожуг машиналарын септээр онаалгавысты база-ла ажырып, 29 сеялканы, 13 андазынны, 150 илиирни, үш лущильникти бүрүн белеткеп доостувус. Тракторлар септелгезин механик эш Н. Романов, көдээ ажыл-агый машиналарын механик эш С.-Осипов улургуп ажылдаанын демдеглээр херек.

Эш Г. Шарковтуң чугаазын септекчилер бир үн-биле үүлдүгзүнүп деткээш, кижи бүрүзү түс-түс ажылдаар черлеринде баардылар. Сат Кызыл-оол, Донгак Чаан-оол, Донгак Достай-оол олар бир трактормуң моторун дем-биле салып эштээн турлар.

— Бо трактор Сат Кызылга быжыглаттынган. Тракторист бүрүзү бодунуң кылыр болзажок, септелгени дем-биле, аравыста чарыштыг чорудуп турар бис — деп, Д. Чаан-оол чугаалады.

Арткан 26 тракторнуң болгаш кожуг машиналарының септелгезин бо чылдың 1-ги кварталында челишкинниг доозар дээрзи оларның демниг, шудургу ажылы бадыткал турар. Септекчилериниң аразында социалистиг чарыш калбарган. С. Кызыл-оол, Д. Чаан-оол, Д. Достай-оол, Т. Чүлдүм, Н. Долзат болгаш оондаа өскелер мурнакчы ажылдап турар.

* * *

ТАРАА культураларының суггаттыг шелдерге чурт иштининг 800 тонна чемишчидилгезин, оон ангыда 300 тонна өдекти чимистиг сад олурутур шелде төккен. Ам 650 тонна өдекти төгери-биле белеткеп турар. Тарылга шөлүн булуктадырар ажыл база-ла чоруп турар.

М. СЕВЕН.

ЧАА ТЕХНИКА

Эрткен чылда Тываның колхозтары болгаш совхозтары республиканың «Сельхозтехника» каттыжымышкынындан 362 тракторну (оларның 206-зы илчирбе дугуйлуг) садып алган. Тараа ажаар 165, силостуң 88 комбайнарын, 118 кезек трактор кожугларын, 9 экскаваторну, 2 бульдозерни ажыл-агыйларже чорутқан.

Колхоз, совхозтар мал ажылын механизастаарынче база кичээнгейни салып, малга чем үүрмектээр 75, үлээр 25 херекселдерни, автоматчыткан 39 суггарыкчыларны садып алган.

«Көк-Тей» — республикада күш ажыл-агыйлыг тускайлан совхоз болуп турар. Совхозтуң дирекциязы төрүүр дагааларга таарыштырган, бир аан 3 кажаага киripер дериг херекселди чагыдып алган.

Колхозтар болгаш совхозтар чүгле көдээ ажыл-агыйның мал, чер ажылынга тускайлаан машиналарыны садып алыры-биле кызыгаарлаттынмайн, 1968 чылда чүүк машиналарын 34-түү, тускай автобустарны 18-ти алган. Ол ышкаш миллион 400 мун рубльже өске-даа чепсек-херекселди садып алган.

Чаа, 1969 чыл эгелээн. Оон баштайгы кварталында чүгле чүүк машиналары садып алырының безин 112 чагыглары «сельхозтехниканың» баштаар черинде кирген. Көдээ ажыл-агыйның чыл бүрү улуг сайыралы техника күжүн хөйү-биле негээр. Ынчангаш бо чылын бистиң совхоз, колхозтарывыс эрткен чылда алганы техникадан эвээш эвес чепсек-херекселди алыр.

Пландан ашкан

Мал продуктуларын бүдүрер болгаш күрүнеге садарының эрткен чыл онаалгаларын чөөн-хемчикчилер чедишкинниг күүсеткен. Район сүт садар планын 101,4 хуу күүседип, 296 центнер сүттү пландан ажыр саткан. Районнуң ажыл-агыйларының чарыжынга Т. Пичен-оол директорлаан СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхоз шылгарап, пландан ажыр 1300 центнер сүттү күрүнеге киирип, чыл планын 165 хуу күүсеткен. «Сүт-Хөл» совхоз, Ленин аттыг, «Искра» колхозтар планнарын ажырган.

Район эът садар чыл планын 105,1 хуу күүсеткен. Ленин аттыг колхоз биле «Сүт-Хөл» совхоз чыл онаалгаларын ажырган.

Чаа чылче кирип тура мал кыштаглаашкынын чедишкинниг арттырер, малдың продуктулуун кышкы үеде кудулаттаас дээш районда күш-ажылчы демисел күштелген.

Беш чыл планының үшкү чылын Кызылдың электростанция коллективи бедик көргүзүглер-биле үдээн. Электри энергиязын бүдүрер планны станция хуусаа бетинде күүсеткен. 2,5 миллион киловатт-шак энергияны үлетпүр бүдүрүлгеринге, көдээге немей берген.

Ол херекке төлептиг салыышкыны турбина цегинин септекчилериниң коллективи киирген. Септекчилер бригадазын хоочун ажылчын В. Н. Цой удуртуп турар. Владимир Николаевич станцияда он чыл ажылдаан, бедик мергежилдиг, байлак дуржулгалыг ажылчын. Бригадада 12 ажылчыниың мергежилдин, ажылын хайгаараар, оларга сүме кадар, өөредир хүлээлгени эш Цой ак сеткилдиг күүседип турар. Хоочун ажылчыннар-даа, аныяктар-даа билдилиг удуртукчу, мергежилдиг септекчи Владимир Николаевич-биле сүмележип, сагыш-сеткилинден чугаалажыр.

Чурукта: В. Н. Цой (солагай талазындан ийи дугаарында) бригада кежигүннери **П. Толстых, В. Тарабаров, В. Тупицин**-биле чугаалажып тур.

А. МЕЛЬНИКОВТУҢ фотозу.

БЕДИК ДҮЖҮТ ДЭЭШ

Каа-Хем районнуң көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери алдарлыг беш чылдың дөртку чылында бедик дүжүт дээш белеткел ажылдарынче оныа кичээнгейни салган. Районнуң механизаторлары эрткен чылдың сөөлгү кварталында 69 трактор септээр деп планын 86 кылдыр күүсеткен. Трактор андазының 26-ны септээр тургаш 51-ни септээн.

Техника септелгезинде «Октябрь 30 чылы», Ленин аттыг, «Тиилелге» колхозтарның болгаш «Бурунгаар» совхозтуң механизаторлары шудургу ажылдап келген. Районнуң тараажылары хөвуларга 20 тонна өдектегер планын 27 кылдыр күүсеткен.

Иезиниң үлегери-биле

Ооржак Данзырыновна Долума бодунуң амыдыралының 20 ажыг чылларын малчыннап эрттирген. Ол улуг арга-дуржулгалыг. Ажылдап келген чылдарының дургузунда бодунуң кежээ, кызымаа-биле Долума совхозунга макталды чедип алган. Ол, чүгле мурнакчы малчын эвес, харын идепкейлиг хөй-ниитичи. Ону көдээ Советтиң депутадынга каш удаа соңгуп турган. Ооржак Данзырыновнаның күш-ажылын Төрээн чурт бедии-биле үнелээн. Ол «Хүндүлелдиң демдээ» орден-биле шаңнаткан.

Бодунуң оглу Ооржак Успун-Шагбыны Долума малды азырап ажаарынга, кадарарынга чаңчыктырып каан.

— Мен-даа назылай бердим, оглум — деп, Долума бир-ле катап оглунга чугаалаан. — Мээн хөй кадарарым бергедеди. Кылып өөренген ажылындан үнери харааданчыг-дыр. Ынчалза-даа ам канчаар. Совхозтуң дирекциязы мени пенсияже үдээр деп тур. Мээн бо кодан хоюмну сен хүлээп ап көр.

Оглу авазының ол чугаазынга өөрүүшаан, мынча дээн:

— Хүлээп алыр мен харын, авай. Сээн дыштанырың чөп. Мен кадарып шыдаар мен, ынчалза-даа совхозтуң дирекциязы меңээ чөпшээрээр бе ынчаш?

— Мен чугаалаштым. Оглунга хүлээдип бер деп, дараалар ынча дидир. Мал кадарарынга өөренип алган болгай сен. Мен база-ла сээн чанынга чоруп, арга-сүмени бээр, шыдаар шаам-биле дузалажыр апаар мен. Кайын көрүп олурар ийик мен.

Ооржак Успун-Дагбы аваазы Ооржак Данзырыновна 1964 чылда пенсиялай бээрге оон кодан хоюн хүлээп алган. Ол, ам беш чыл хире хөй кадарып турар. Аныяк хөйжунуң ажылының көргүзүглери чыл бүрүде бедип келген. Идепкейлиг ажылы дээш Барыын-Хемчикте «Шекпээр» совхозтуң дирекциязы 1967 чылда Москва чедер халас путёвка-биле ону шаңнаан. Ол, Төрээн чурттуң найысылалынга чедип, ында Улус ажыл-агыйының чедишкиннериниң делгелгезин көрген.

Ооржак Успун-Дагбы ам СЭКП кежигүнү. 1968 чылда аныяк малчын комсомолдуң 50 чыл оюнга алдар болдурган чарышка тиилекчи болгаш, БЛКСМ ТК-ның «Социалистиг чарыштың тергиини» деп херек демдээ-биле база шаңнаткан.

Беш чыл планының үшкү чылында оон көргүзүглери мындыг болган: төрүүр 100 хойга оналштыр 99 хураган, тыва хойларның бирээзиниңнең 2 кг дүк. В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чылынга төлептиг ужуражыр дээш, ол улам-на күжениишкинниг ажылдап турар.

К. ХЕРТЕК.

Дүүнгү почтадан бир чагаа

Берге байдалдан канчап уштунарыл?

«Россия» совхозтуң Каскал салбырының коллективи эрткен чылын күрүнеге эът болгаш сүт белеткээриниң планын чедишкинниг күүсеткен. Эът угланыышкынныг мал ажаап өстүрөр ол салбырда ийи муң ажыг бода мал бар.

Ажыл-ишке үлегерлиг кижилер коллективте хөй. Ажаап турары быжаа бүргүүнден эш Кадыр-оол хонукта 810 грамм, эш Күске 820 грамм, эш Үүремчи 780 грамм немелде деңзинги ап турар. Саанчы эш Шарыпов, эш Хуурак оларны, мал ажылында өске-даа мурнакчыларны мактап болур.

Мал чемнери белеткээриниң планын чүгле долдур эвес, ону ыракта ажыр күүседип ап болур арга турган, а херек кырында сиген, силос, малдың өске-даа чемнери четпес белеткеттинген. Каскалда ам бар мал чемнери чүгле чаңгыс ай чемгерип болур хире арткан, а кыштың берге үезин мурнувуста болгай. Бо айтырыгже кичээнгей салыры онза негеттинип турар.

Кышкы мал ажылында база бир чугула соруулга болаа, малга таарымчалыг кажааларны баш бурунгаар хынамчалыг белеткеп алыры болур. «Россия» совхозтуң удуртукчуларының негелде чок, ажыл-ишчи эвес башкарылгазының уламыдан Каскал салбырның чамдык коданнарында инек амдыгаа чедир кажаа чок хевээр. Борбак-Арыгда 300, Чагытайда 200, Машпаныгда 300 инек кирер кажааларның түдүү ам-даа доозулбаан.

Ниитининг мал ажылында ол бүгү четпестерни коллективте партия организациязының чоокта болган отчёт-соңгулдалыг хуралынга коммунистер шыңгыы шүгүмчүлээн. Бир эвес мурнакчыларның үлегерин калбартпышаан, мал ажылында четпестерни чайладырынга боттуг хемчеглерни организастаан болза, коллективте комсомолдуң, улуучу контрольдуң ажылын парторганизацияның талазындан эки удурткан, ажыл-ишке партийжи негелдени күштелдирген болза көргүзүглер амгызындан ыракта дээре болур турган.

Ам берге байдалдан канчап уштунарыл? Бо айтырыга харыыны совхозтуң удуртулгазы тывар ужурлуг.

К. КАНЧЫЫР-ООЛ.

Езугаар кижилер

БЕЛЕТКЕЛ ЧЕРЛЕРИНДЕ

Ынчангаш, Ленинниң өөредиин ажылчы чонга тайылбырлаар, ленинчи идеяларның тиилелгезин чыдыдар улуг соруулга совет журналистериң мурнунда салдынган.

Журналистер эвилелиниң Тыва салбырының баштаар черииң отчёт-соңгулдалыг хуралының киржикчилери ленинчи юбилейни төлептиг уткуур дээш, парлалга, радио, телевидение ажылдакчыларының мурнунда турар соруулгаларының дугайында чугаалашкан.

В. И. Ленинниң төрүттүнгенинден бээр 100 чыл оюнга белеткел дээрге харыысалгалыг үе. Чогаадыкчы коллективтер ленинчи идеяларны пропагандаар херекке партия организацияларынга төлептиг дузалажыр, парлалга, радио, телевидение дамчыштыр чонга чедип турар материалдарның кижизидикчи, теоретиктиг, политиктиг деңнелин ам-даа бедидер ужурлуг.

Журналистер эвилелиниң баштаар чери четпес ажылдап келгенин, солун, радио ажылдакчыларын чогаадыкчы ажыл-херекке четпес мобилизастаанын шүгүмчүлээн. Баштаар чер чогаадыкчы ажылдың удуртукчу төвү, ёзулуг башкарыкчы күжү болуп шыдавайн турарын журналистер демдеглээн.

Ленинчи теманы бүгү талабиле эки чырыдарда профессионал деңнелди, мергежилди бедидери чугула. Ынчангаш журналист кадрларны белеткээриниң, өөредириниң айтырыгларынче санал берген эштер **А. Даржаа, В. Монгуш** кичээнгей салган.

Күш-ажыл кижилери-биле ужуражылганы кылып, оон солун салым-чолду, чаа теманы тып болурунуң аргазын **В. Маслов, Е. Танова, В. Межова** чугаалаан.

Тыва журналистер эвилелиниң баштаар черииң четпес ажылын демдеглеп, ону экижидер талазы-биле доктаалды хүлээп алган.

Баштаар черииң чаа составынга 9 кижини сонгаан. Оон даргазынга **Н. Д. Шиирипей** соңгуттурган.

Партийжи удуртулганы күштелдирер

Коммунизмниң школазы болур профэвилел организациязының организас-массалыг ажылы, ооң бүгү ажыл-чорудулгазы партийжи удуртулгадан шуут хамаажыр. Барын-Хемчик районнуң «Шекпээр» совхозта партком (секретары эш М. Хертен) совхозтуң ажылчын комитединиң болгаш салбырларда профэвилелдиң месткомнарының ажылынга партийжи удуртулганы мурнукузундан күштелдирип келген. Партком бодунуң бүрезунга профэвилелдиң социалистиг чарышты удуртуп турарының дугайында илеткелдерин дыңнап турган.

Ооң уламындан совхозта бүдүрүлгениң мурнычыларының саны өзүп турар. Суг-Кажаа сүт-бараан фермазының саанчылары Т. Монгуш, С. Чечен-оол, К. Сарыглар олар эрткен чылдың он бир айларында инек бүрүзүнден 1716—1918 кг сүттү саап алганнар. Хойжуларның ортузунга калбаргаң социалистиг чарыштың тиилекчизинге Монгуш Очур санатканы. Ол төрүүр 100 хойга онааштыр 98 хураганны алган. Совхозтуң дүжүлгалыг хойжузу Ооржак Доржу 100 хойга онааштыр 93 хураганнарны база алган. Коммунист эш О. Шагдырга удурткан хойжу бригада төрүүр 100 баш хойдан 90 хураганны камгалап ап, эки түңнелди көргүскен. Аныяк хойжулар Куулар Каң-оол, Монгуш Мөңгүндей, Успуң-Дагбы оларның мал ажылынга идепкейлиг күш-ажылын совхозтуң дирекциязы, партком болгаш ажылчын комитеди бедии-биле үнелеп, оларның дүжүлгалыг хойжулардан безин ажып турар көргүзүглерин демдеглээн.

Совхозтуң механизаторлары беш чылдың үшкү чылында улуг чедиишкиннерлиг болганнар. Аныяк механизатор кыстар Зина Хувусказалчы, Лилия Ооржак оларның ак сеткилдиг күш-ажылын чүгле совхозта мактап турар эвес, а харын районда, республикада билдингир апарган. Аныяк механизаторлар Монгуш Спар-оол, Ооржак Анай-оол, Монгуш Шериг-оол болгаш өскелер-даа профэвилелдиң ажылчын комитединиң бедик үнелээшкинин чедип алганнар. Чолаачылар М. Чысказал-оол, М. Кертии-оол олар совхоз будүрүлгезиниң мергежилдиг чолаачылары болу бергеннер. Совхозтуң тудуг бригадазында эш Намчыл-оолдуң 11 кижи составтыг звенозу бо чылын малчыннарга 11 бажыңнарны, хойжу бригаданың төвүн база 2 кодан хой кыштаар кажаларны, 2 кадарчы кыштаар бажыңны тудуп бергеннер. Совхоз будүрүлгезинде ажылдап турар профэвилел кежигүннериниң амыдырал-чуртталгазын экижидер, культуразын бедидер болгаш суурларын чаагаймыдар талазы-биле, социалистиг чарышты совхоз будүрүлгезинге калбартыр, ооң дээштиг салдарын чедип алыр дээш, совхозта профэвилелиниң ажылчын комитеди (даргазы эш О. С. Каң-оол) чамдык практиктиг хемчеглерни ап келгенин чоокта чаа болуп эрткен ажылчын комитединиң конференциязы демдеглээн.

Профэвилелдиң ажылчын комитединге болгаш месткомнарынга, ылаңгыя ооң профэвилел бөлүктеринге партийжи удуртулганың салдарын күштелдирип чорутканының түңнелинде совхоз ниитизибиле көдээ ажыл-агый продуктуларын будурер болгаш күрүнеге садарының планныг онаалгаларын күүсеткен.

Бир эвес профэвилелдиң месткомнарын партком болгаш партия эге организациялары, ажылчын комитеди моон-даа тодаргай удуртнан болза, профэвилелдиң ажылынга оон-даа улуг чедиишкиннер турар дээрзин ажыл-херек көргүскен.

Ынчалза-даа профэвилелдиң ажылчын комитеди (даргазы эш О. С. Каң-оол) отчёттуг үениң иштинде чогуур негелдеге чедир ажылдавайн келген.

Парткомнуң бюрозу ажылчын комитединден, малдың туснай эртемниглеринден негелдени коштаткан. Ооң түңнелинде мал ажылында кол продукция болур сүт садарының болгаш будүрериниң чыл планын районда чүгле «Шекпээр» совхоз күүсетпээн. Совхозтуң кол зоотехниги эш В. Монгуш бода болгаш шээр малдарны зоотехниктиг эртемге үндезилеп специализастаар ажылды бодунуң кичээнгейинге албайн, малчыннарга зоотехниктиг удуртулганы хандырбайн турар. Чижээ, семиртир азыраары-биле хүлээнип алган малчын Успуң 18 шарыларны чидирген, хой кадарчызы турган Мөңгүн-оол 37 хойну ышкынган. Чүгле 11 айларның иштинде 449 шээр, 74 бода малдар өлүп хораан. Суг-Кажаа сүт-бараан фермазында күш-ажылды организастап турары чавыс, сагылга-чуруму куду. Ферма эргеленчизи эш С. Тавак-оол ол четпестер-биле эптешкен.

Сүт-бараан фермазында болгаш хойжу бригадалар төптеринде мал ажылдавчыларының зооветеринарлыг өредилгези организастаттынмаан. Амгы үеде совхозта профэвилелиниң ажылчын комитединиң мурнунда улуг сорулгалар салдынып турар. Хамыктың мурнунда социалистиг чарышты тодаргай удуртуп, коллективтиг керээлерниң күүселдезин боттандырып, месткомнарның ажылынга практиктиг дузаны чедирери болур.

Х. КЕСТИКЕЙ.

АНЫЯК КОММУНИСТЕРНИҢ СЛЁДУ

Партияның Барын-Хемчик райкому аныяк коммунистерниң слёдун эрттирген. Слёттуң ажылынга партия эге организацияларының, партком нарның секретарылары болгаш колхоз, совхозтарның, үлетпүр будүрүлге черлериниң, тудуг, транспорт организацияларының удуртукчулары киришкеннер.

Коммунистерниң бедик адының дугайында СЭКП-ниң Уставтыг негелделери деп илеткелди СЭКП райкомунуң секретары эш Орус-оол кылган. Аныяк коммунистер-биле ажыл дугайы «Тыва даг-дүгү» комбинатта, «Большевик» колхозта парткомнар секретарылары эштер Ф. Клёнов, С. Очур олар база дуржулга солчулгалыг илеткелдер кылгылаан.

Бо партия организацияларында аныяк коммунистер шуптузу партийжи даалгалыг, политөредилгеде хазра туттунган, партия организацияларының ажылынга идепкейлиг киржип турар дээрзин илеткелчилер болгаш санал бергенер тодаргай чижектерге чугаалааннар.

Арыглаар фабрикада № 1 өөлчег начальниги Михаил Сундуй-оол чүгле будүрүлге планын күүседир талазы-биле мурнакчы болуп келген эвес, күш-ажылга ынакшылдылының, чурумнуунуң, эш-өөрүнге сагыш човангырының, биче сеткилдииниң талазы-биле үлегерлиг коммунист. Аныяк коммунист Сундуй-оол фабрикага кадрлар белеткээринге база улуг үлүг-хууну киирген. Ол ышкаш төлептиг шынар «Тыва даг-дүгү» тудуг эргелелинде тудугжулар бригадазының бригадири Данзырык Калдар-оолда бар. Анаа Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу деп хүндүлүг атты тывысканы таварылга эвес.

Күш-ажылга, хөй-ниити амыдыралынга идепкейлииниң талазы-биле хөйге үлегерлиг аныяк коммунистер районнуң көдээ парторганизацияларында база эвээш эвес. Чижээ, «Шекпээр», «Барлык» совхозтарда аныяк коммунистер Ооржак Успуң-Дагба, Чыртак-оол Шүков төрүүр 100 хойга онааштыр чыл бүрү 96-дан куду эвес хураганны менди доруктуруп турар. Ам оларда кыштаглаашкынның байлалы эки.

Районнуң партия организациялары эрткен чылын партия кежигүнүнүң кандидаттарынга 51 ең дээре будүрүлгечилерни хүлээп алган. Кымнарыл ол? «Большевик» колхозтуң хойжузу Саая Серин, «Шекпээр» совхозтуң механизатору Куулар Эрес-оол, «Дөн-Терезин» совхозтуң хойжузу Ооржак Аңгыр-оол, Кызыл-Мажалык 8 чыл школазының башкызы Наталья Макаренко болгаш оон-даа өске мурнакчылар-дыр.

Илеткелчи болгаш санал берген активтер аныяк коммунистер-биле ажылда четпестерже база улуг кичээнгей салганнар. Партиянын чамдык организациялары кижилерни партия кежигүнүнүң кандидаттарынга азы кандидаттан партия кежигүнүнге хүлээп алган соонда, оларның политиктиг билиин бедидерин болгаш кижизилерин уттуптар.

«Барлык» совхозтуң Хөнделең салбырында партия эге организациязы (секретары Ооржак Тока) башкы эш Чымба Доржуну партия кежигүнүнүң кандидадынга хүлээп алган. Эге организацияның доктаалын райкомнуң бюрозу бадылаан. Ынчаарга үк эге организация Чымбага партийжи даалга-даа бербээн, ооң идеялыг өзүлдезининң-даа дугайында сагыш салбаан. Моон түңнелинде Чымба кандидат стажының хуусаазын эрттирбейн тургаш, партияның чурумун үрээш, партия кежигүнүнүң кандидадындан үндүрткен.

База бир чижек. «Барлык» совхозтуң Аксыныяын 92 хуу күүсеткен.

Ниитиниң малынга быжыг чем-суурну тургускан. Колхозтарда ниитиниң бүгү малын кажаалар-биле хандырган. Ажыл-агыйларның малчыннары чуртталга бажыңнарлыг. Ырак кыштагларда малчыннарның бажыңнарында радиону болгаш электри чырыын киирген, «Тиилелге» колхозтуң бүгү малчыннарында газты киирген. Саанчылар Т. Спрыгина, Е. Коробейникова (Ленин аттыг колхоз), А. Аксёнкина, С. Доржу («Тиилелге» колхоз), хойжулар Б. Балган-оол, Ч. Доржу (Ленин аттыг колхоз), С. Калдар-оол, С. Удушпан («Тиилелге» колхоз) олар эки күш-ажылчы көргүзүглерни чедип алган.

Көдээ Советтиң девискээринде колхозтарга бирээзингеле ийи өг-бүле чурттаар 3, бир-бир өг-бүле чурттаар 2 чурттарга бажыңы, ийи чунар-бажың, бызаа, хойга ийи-ийи кажаа, моторлуг 4 кудук, нефти баазазы, Соя хемни кежир көвүрүг ажыглалда киргеи.

Культура албан черлерин кышка белеткээн болгаш оларны одаар ыяш-биле хандырган. Школаларда спорт залдары дериттинген болгаш бүгү ниити өөредилгениң хоойлузу багай эвес күүсеттинин турар.

Совет көдээ ажыл-агый үндүрүглери, бот-үндүрүг, страхование чыырының планнарын бо чылдың ноябрь 7-ге чедир бүрүн күүсеткеш, көдээ Советтиң эргезинде албан черлерин акшаландырарының сан-хөө байдалын экижиткен. Акша-бараан лотереязын болгаш күрүнениң үш хуулуг чээли облигацияларын чедиишкинниг тараткан.

Советтиң ролюнуң бедээни депутат активиниң, хөй-ниити организацияларының, хөй-ниитиниң идепкейиниң өскенииниң түңнели-дир. Күүском күруне эргелелиниң херектеринче калбак массаны хандыдып турар.

Көдээ Советтиң депутаттары эштер В. Евтушков, М. Хайнацкий, Б. Аракчаа, У. Ёнзак, Ч. Саган, А. Беленков, П. Стерехов олар сонгукчулары-биле доктаамал ужуражып, хөй-ниитичи идепкейлиг ажылды чорудуп турар.

Чаагайжыдылга болгаш тудуг талазы-биле доктаамал комиссияның даргазы, Ленин аттыг колхозтуң организакчыларының бирээзи, пенсионер Е. Поздерин, сан-хөө комиссиязының даргазы З. Дедюхина, социалистиг хоойлуну сагыыр болгаш хөй-ниитиниң корум-чурумун камгалаар талазы-биле комиссияның даргазы И. Артёмов олар онаашкан ажылын эки удуртуп, организакчы ажылды калбартып келген.

Советтиң девискээринде эшхуу суду, улусчу дружина, хереэженнер чөвүдели, төрелдер комитеттери болгаш клубтар, библиотекалар чөвүлелдери болгаш өске-даа хөй-ниити организациялары ажылдап турар. Ильинка суурда эш-хуу суду, төрелдер комитеди, улусчу дружина, Бүреи-Бай-Хаак суурда клуб чөвүлели эки ажылдап турар.

Чамдык чедиишкиннер-биле чергелештир четпестер база барын айтыры чугула. «Тиилелге» колхоз (даргазы эш В. Евтушков) хөй баш мал өлүп хораан, малдың чаш төлүн четче албаан.

Сөөлгү ийи чылда колхозтар күрүнеге тараа садар планнарын күүсетпээн. Колхоз будүрүлгезинче көдээ Советтиң кичээнгейи ам-даа кошкак. Ылаңгыя «Тиилелге» колхозта ветеринария ажылы кошкак тургустунган. Культура албан черлери (Ильинка суурда клуб эргелекчизи эш Иродова) сундулуг ажылдавайн келген.

Магазиннер ажылы элээн экижизе-даа, сөөлгү үш айларның дургузунда бараан саарылгазының планын ажыр күүседип келген. Мижитмаа Сатовнаның удуртуп турар коллективи коммунистиг күш-ажылдың бригадазы.

Барлык салбырында партия эге организациязының үчёдунда бактаап турар коммунист Саая Одуй-оол партия хуралынга-даа келбес, кежигүн дадывырын 4 ай иштинде төлеваэн болган. Ынчаарга салбырда партия организациязының секретары эш Күжүгет Санчыт бо коммунистиң частырыгларын чогуур үезинде эдер талазы-биле аңаа дузалашпаан. Ооң түңнелинде Саая Одуй-оол партия кежигүнүнге хүлээп алдынмайн барган. Мындыг четпестерни хуралга санал берген эштер хөй-биле демдеглээннер.

Партия хүрээленинге 1930—31 чылларда киргилээн хоочун коммунистер С. Тавак-оол, П. Байыр, Х. Семис-оол оларның чугаазын аныяк коммунистер улуг сонуургал-биле дыңнаан.

В. И. Ленинниң төрүттүнген күнүнден бээр 100 чыл болурунга төлептиг ужуражыр талазы-биле алган хүлээлгелерни амыдыралга чедиишкинниг күүседиринге идепкейлиг киржири аныяк коммунистерниң амгы партийжи хүлээлгези болдуруи хурал онаалап шыйган.

Бо хүннерде районнуң бүгү коммунистериниң, оларның иштинде аныяк коммунистерниң кол сорулгазы болза СЭКП ТК-ниң октябрь Пленумунуң шиитпирлерин ажылчы чонну ортузунга ханы тайылбырлаары, мал кыштаглаашкынын, техника септелгезин болгаш үрезин уруушкүнүн чедиишкинниг чорудары болур дээрзин слёт айыткан.

Слёттуң төнчүзүнде будүрүлгениң мурнакчылары, идепкейлиг хөй-ниитичи аныяк коммунистерге болгаш хоочун коммунистерге үнелиг белектер тывыскан.

Т. ТАЛГАНЧЫК.
«Шынның» корр.

ДЕМ-БИЛЕ АЖЫЛДААР

Бистиң көдээ Советивистиң девискээринде хөй чурттакчылыг ийи суурлуг «Тиилелге» болгаш Ленин аттыг ийи колхозтар туруп турар. Ында чонның амыдырал хандырылгазында дөрт магазин, ийи школа, эмнелге черлери, клубтар, библиотекалар, чүнар-бажынар, уруглар садтары ажылдап турар. Чонның амыдырал болгаш культурлуг хандырылгазынга эки материалдыг базза бар.

Партияның XXIII съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырбышаан, көдээ Советтиң активи организастыг болгаш массалыг ажылының арга-мергежилин бедидер чамдык хемчеглерни ап келген.

Сессияга чугаалажыр айтырыглар калбарган, күүскомнуң чоруткан ажылының отчёдун удаа-дараа дыңнап келген, доктаамал комиссияларның болгаш тус-тус депутаттарның онаашкан соңгулда округтарынга организакчы ажылы идепкейжээн.

Күүском үнүүшкүнүг сессиялар болгаш хуралдар эрттирерин калбарткан. Социалистиг чарыштың түңнелдерин квартал аайы-биле үндүрүп турар.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң «Көдээ болгаш суур Советтериниң материалдыг сан-хөө байдалын быжыглаар хемчеглер дугайында» доктаалын амыдыралга боттандырып, көдээ Советтиң ажылдаар бажыңын экижиткен болгаш Советтиң сан-хөө байдалы турумчаан.

Көдээ Совет В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чыл болурунга алдар болдуруп, беш чыл планын хуусаа бетинде күүседир деп чарыштың эгелекчизи болган. Көдээ Совет күрүнеге сүт садар беш чыл планын 4 чылда, эът, дук, тараа садар планнарны 1970 чылдың ноябрь 7-ге чедир күүсеткеш, планнан ажыр 1000 тонна тарааны, 500 тонна сүттү күрүнеге садарын хүлээнген.

Советтиң организас-массалыг ажылын экижиткен чорук 1968 чылда күрүнеге эът садар чыл планын декабрьда 100, дуктүүн 108, сүттүүн 110 хууга күүсеткен. Бир инекке онааштыр сүт саалдазы план ёзугаар 1400 кг турда, 1700 кг четкен, хой бүрүзүнден дук кыргылдазы план ёзугаар 2,5 кг турда, 2,7 кг болган. Мыйыстыг бода мал бажын өстүрер планны 98, ооң иштинде саар инектиин 101,7, шээр малдыын 111,6, ниитининиң идепкейиниң өскенииниң түңнели-дир. Күүском күруне эргелелиниң херектеринче калбак массаны хандыдып турар.

Көдээ Советтиң депутаттары эштер В. Евтушков, М. Хайнацкий, Б. Аракчаа, У. Ёнзак, Ч. Саган, А. Беленков, П. Стерехов олар сонгукчулары-биле доктаамал ужуражып, хөй-ниитичи идепкейлиг ажылды чорудуп турар.

Чаагайжыдылга болгаш тудуг талазы-биле доктаамал комиссияның даргазы, Ленин аттыг колхозтуң организакчыларының бирээзи, пенсионер Е. Поздерин, сан-хөө комиссиязының даргазы З. Дедюхина, социалистиг хоойлуну сагыыр болгаш хөй-ниитиниң корум-чурумун камгалаар талазы-биле комиссияның даргазы И. Артёмов олар онаашкан ажылын эки удуртуп, организакчы ажылды калбартып келген.

Советтиң девискээринде эшхуу суду, улусчу дружина, хереэженнер чөвүдели, төрелдер комитеттери болгаш клубтар, библиотекалар чөвүлелдери болгаш өске-даа хөй-ниити организациялары ажылдап турар. Ильинка суурда эш-хуу суду, төрелдер комитеди, улусчу дружина, Бүреи-Бай-Хаак суурда клуб чөвүлели эки ажылдап турар.

Чамдык чедиишкиннер-биле чергелештир четпестер база барын айтыры чугула. «Тиилелге» колхоз (даргазы эш В. Евтушков) хөй баш мал өлүп хораан, малдың чаш төлүн четче албаан.

Сөөлгү ийи чылда колхозтар күрүнеге тараа садар планнарын күүсетпээн. Колхоз будүрүлгезинче көдээ Советтиң кичээнгейи ам-даа кошкак. Ылаңгыя «Тиилелге» колхозта

Мижитмаа Сатовна Аягол Самагалдайның амыдырал хандырылга комбинадында быжыкчылап ажылдавышаан, даараныр цехти бригадирлеп турар. Ол, 1965 чылда Донда Ростов хоорайга бир чылдың курузун дооскан.

Даараныр цехтиң бригадазы бараан саарылгазының планын ажыр күүседип келген. Мижитмаа Сатовнаның удуртуп турар коллективи коммунистиг күш-ажылдың бригадазы.

ЧУРУКТА: М. С. АЯГОЛ.
С. ЧАЖИН-ООЛДУҢ фотозу.

СВЕРДЛОВСК. Бо чылын Уралэлектротяжмаштың коллективи чурттуң энергетиктиг тудугларынга эвээш эвес электри машиналарны чоруткан. Саратов ГЭС-че чорудар гидрогенераторнуң белдирлерин ажылдап кылырын будүрүлгениң цегинге дооскан. КАР-да Асуан гидростанцияга херегдээр күүдүг агрегатты белеткээрин эгелээн.

ЧУРУКТА: коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы слесарь-эптекчи Н. А. Гвездырев КАР-да ГЭС-че чорудар күүдүг агрегатты чыып эптеп тур.

СЭТА-ның фотохрониказы.

Теорияның айтырыглары

НАЦИЯНЫҢ ЫЛАПТЫГ БОЛГАШ

Национал айтырыг — ниитилел хөгжүлдезиниң эң нарын болгаш чидиг айтырыгларының бирээзи. Амгы үеде — социализмниң болгаш капитализмниң, социалистиг болгаш буржуаз идеологияларының эртем ёзугаар шиитпирлевейн, бо шагның байдалдарында национализдар болгаш аңылар күштерин дүүштүрбейн тургаш, реакцыл идеологияга удур демиселди чедиишкиниг чорудуп хоржок.

Аңгы болгаш национал харылзааларының диалектиказы бодалдың национализчи кызыы чоруунга чедип алдынмас. Националист кижи нацияның хөгжүлдезинге аңгыларның база аңгы демиселиниң тодарадыкчы ролюн хүлээп көрүп шыдавас, ылаптыг национал чаңгыс эвин тургузарынга ажылчын аңгының болгаш социализмниң шиитпирлиг ролюн херекке албас. Ынчаарга, В. И. Ленинниң айтыканын ёзугаар алырга, нацияны эңгылардан дашкаар, аңгыларга хамаарышпас чүүл кылдыр көөр болза, нацияны билип ап шыдавас. «Нация» бооп турар аңгыларның араазында чөрүлдээлерни кара ожегээр эрецгейлеп чаап туруп «Нация» деп ол биличишкинниң тургузуп болбас.

Ылаңгыя буржуазияның идеологтары болгаш чүүл-бүрү оппортунистер социализмче боттарының халдазашкының «нацияның аңгыларга хамаарышпас чаңгыс эвин» деп чүвеге удаа-дараа чылдаң хапнал эрге-ажыктарынга, оларның ылаптыг национал чаңгыс эвинге улуг хораны чедирип турар.

Дарлаткан нацияларның чаңгыс эви национал-хосталгалыг демисел чоруп турда алыс сорулгаларлыг мөлчүкчү тургузуг турда нацияның чүгле түр чаңгыс эви туруп болур, ол чаңгыс ээп чагырыкчы аңгыларның ниити-национал бот-медерел кылдыр көргүзүп турар идеологиязын массаларга чыгаа албадаарының аргазы-биле тургустунар деп чүвени национал айтырыын анализтээрде үргүлчү барымдаалаары чугула.

* * *

Нацияның хөй нуруузунуң, ажылчы чоннарның эрге-ажыктары-биле дүгжүп турар эрге-ажыктарлыг ажылчын аңгы национал медерелди нацияның ылаптыг эрге-ажыктары-биле дүүштүр сайзырадып турар. Буржуазия бодунуң хуузун бодаар кызыы эрге-ажыктарын бүгү нацияның эрге-ажыктарын илергейлеп турар тала бар деп чүвени утпайн турар.

Дарлаткан улустарның национализминиң хостакчы чүткүлүн деткивишаан, коммунистер ол-ла үеде пролетаржы интернационализминиң; бүгү нацияларның ажылчы чоннарының делегейге ээп-сеткил каттыштырылгазының болгаш найыралының чайгылыш чок талалакчызары бооп турар чоруктуң ужуру ында.

Чүүл-бүрү социал эңгылазы болгаш кезектери антагонистиг (эптеш чок) эрге-ажыктарлыг, удурланышкак национализмниң тугунуң адаамга хевирлениң тургустунар, национализм болза империализмге удур, политиктиг болгаш экономиктиг хамаарышпас чорук дээш, нацияның бүрүн эргези болгаш бүгү талалыг хөгжүлдези дээш демиселдиң идеологиязы болгаш политиказы бооп хөделир. Ында ниити-демократчы уткалыг национализмни марксистер-ленинчилер төөгү талазы-биле чөптүг деп саналаш деткиир, ынчанмыже ооң-биле кады дарлаткан нацияның национализминде мөлчүкчү балаттарның идеологиязын болгаш эрге-ажыктарын илергейлеп турар тала бар деп чүвени утпайн турар.

Дарлаткан улустарның национализминиң хостакчы чүткүлүн деткивишаан, коммунистер ол-ла үеде пролетаржы интернационализминиң; бүгү нацияларның ажылчы чоннарының делегейге ээп-сеткил каттыштырылгазының болгаш найыралының чайгылыш чок талалакчызары бооп турар чоруктуң ужуру ында.

Национал бот-медерелди гитлержи фашизм онза дерзинзи-биле хажыдып турган, амгы үеде ону Боннуң өжээргектери болгаш америк империализминиң политиктиг «хартыгалары» хажыдып турар.

ГФР-ниң чагырыкчы бөлүктери ажык неонацистерниң өнчүк-чөңгээлиг үүлгедиглерин амдажыдарда тавырымчалыг байдалды тургузуп, Барын Германияның чонунуң национал бот-медерелин хажыдып, ооң соонда «улустуң сеткил-соруунун» алызындан көзүлген национал сагыш-бодалдарны барымдаалап тур бис деп көргүзүксеп турарлар. Гитлержилерниң ооң дараалаштыр Боннуң амгы чагырыкчылары, ылаңгыя канцлер турган Л. Эдхард «Германияга тавырыштырган программазында» Европа ниитилежилгезин боттарының үлегержээ-биле хевирлеп тургузар янзылыг кылдыр чаяаттынган «немецтерниң салым-чаяанныг хүлээлгезин» база катап суртаалдап турар апарган.

Амыдыралдың америк овурхевириниң «артык күштүүнүн», «америк нацияның делегейге салым-чаяанының» дугайын АКШ-тың политиктери болгаш идеологтары хүн бүрүде суртаалдап. ооң-биле массаларның национал бот-медерелин төөредип, оларны «улуг америк нация» ужун халаптыг үүлгедиглер кылырынга идея болгаш психология талазы-биле белеткеп турар. Олар, чижээлээрге, Вьетнамга удур дээрбечи дайынга ак база кара кештиг ажылчы чоннарның болгаш хөреңгитеннерниң чаңгыс эптиг болурун кыйгырып тураралр, ол чорук чуртунга, АКШ-ка, кара кештиглерни дорамчылаар да, ажылчын шимчээшкинин, коммунистерни, ажылчы чоннарның кандыг-даа депшилгелиг шимчээшкинин истеп сүрерде оларга шаптык болбайн турар-дыр.

Өжээннешкек аңгыларның араазында национализдың ёзулуг чаңгыс эви туруп шыдавас дээр дугайын төөгүлүг опыттар көргүзүп турар. Ажылчы чоннарның национал бот-медерелин хажыдар аргабиле тургустунган нацияның хоозун меге чаңгыс эви болза аңгы демиселиниң нацияларның демисели-биле солуурунун, ажылчы чоннарны дашткы агрессияның болгаш иштики реакцияның деткикчилери болдурарының сорулгазын боттандырарда мөлчүкчү аңгыларга чиик болдуруп турар.

Ажылчы чоннарның — нацияның кол массазының — эрге-ажыктарынга чөрүшкек шак ындыг «нацияларның чаңгыс эвининң» бүгү-ле теоредикчи хоозун чоруун марксисчи-ленинчилерниң сойгалап илередип турарының ужуру ында.

* * *

Нацияның ёзулуг чаңгыс эви социализминиң тиилегези-биле, социалистиг нацияларның хевирлеттинип тургустунары-биле чедип алдынар. Ооң туржук, хөй национадыг чаңгыс күрүнениң иштинге нацияларның болгаш улус чоннарның бижыг чаңгыс эви чүгле социализм үезинде хандыртынар. Чогум-на шак ындыг чаңгыс ээп Совет чуртта тургустунган. Ол чаңгыс эптиң боттанылгазы болза совет улус—чаа, төөгүге кажан-даа көстүп көрбээн интернационалчы ниитилежилге болур-дур.

Совет улус—кандыг-бир чаа нация эвес, нацияларның хоозун мегеге чаңгыс эвиниң ээзи, ол нацияларның ылаптыг национал эрге-ажыктарынга, оларның ылаптыг национал чаңгыс эвинге улуг хораны чедирип турар.

Совет улустуң интернационалдыг ниити чаа чоруунуң тургустунуп доктаары дээрге нацияларның холужуо чидерин, национал ниити чорукту, национал дылдарны болгаш культураларны херекке албазы чүгле ол эвес. Хевээр артыпшаан база хөгжүүшаан, ол нациялар совет улустуң чырыдыс кезээ бооп турар. Нацияларның дең эргези хандырары, демократтыг централизмниң принциптеринге үлегерлээш, ССР Эвилелиниң ниити эрге-ажыктарын нация бүрүзүнүң эрге-ажыктары-биле дүүштүрери — СЭКПниң национал политиказының ажып эртер, төөгүлүг чугула сорулгаларны бир деминиг шиитпирдээр арганы социалистиг нацияларга болгаш улус чонга берип турар.

Совет улустарның дем каттыштырылгазының хемчээлинге түскай нация бүрүзүнүң социал чаңгыс эви базалга быжыгар болгаш хөгжүүр. Капиталистиг ниитилелдиң нацияларынга дег эрге-ажыктарның, национал медерелдиң болгаш культураның аңгылар аайында башкаланчак чоруу социалистиг нацияларга тавырышпас. Ол болза социал талазы-биле домейлешкек нациялар, ажылчы чонпарның —ажылчынпарның, тараачылапарның, интеллигентилерниң нацияларының-дыр, оларның алыс утка-шынарын болгаш хевирлиничизин ажылчын аңгы тодарадыр турар.

Совет улустуң интернационалдыг, ниити чаа чоруунуң тургустунуп доктаары дээрге нацияларның холужуо чидерин, национал ниити чорукту, национал дылдарны болгаш культураларны херекке албазы чүгле ол эвес. Хевээр артыпшаан база хөгжүүшаан, ол нациялар совет улустуң чырыдыс кезээ бооп турар. Нацияларның дең эргезин хандырары, демократтыг централизмниң принциптеринге үлегерлээш, ССР Эвилелиниң ниити эрге-ажыктарын нация бүрүзүнүң эрге-ажыктары-биле дүүштүрери — СЭКПниң национал политиказының

делегей бо хүннерде

Ажылчыннарның мергежилин илередир конкурс

Ажылчын мергежилдиң конкурузунуң алыс сорулгазы болза, ажылчыннарның профессионал мергежилин бедидери, ажылдарны күүседиринин эң-не рационалдыг аргаларын шиңгээдип алган база бодунуң мергежилиниң талазы-биле ханы теоретиктиг билиглерлиг дээре ажылчыннарны илередири болгаш ажылдың мурнакчы дуржулгазын солчурун экижидери болур. Мергежилдин конкурузунга «Россельхозтехника» системазының бүдүрүлгелериниң токарьлары, дарганнары, электри-биле чүве дүнзаалаар ажылчыннары киржир.

Мергежилдиң конкурстарын чорударының чуруму мындыг: Тыва каттыжыышкыны конкурсту 1969 чылдың апрель 1-ден июль 1-ге чедир чорудар. Ол конкурска тиилеп үнген мергежил бүрүзүнден бир-бир ажылчыннар мергежилдиң зона конкурузунга киржир. Зона конкурузу (Чөөн Сибирь зоназы) 1969 чылдың июль 1-ден октябрь 1-ге чедир Иркутск хоорайга болуп эртер. Зона конкурузунга тиилеп үнген, мергежил бүрүзүнден бир-бир ажылчыннар Бүгү-Россияның конкурузунга киржир. Ол 1969 чылдың декабрь 15-тен 17-ге чедир Москвага болуп эртер.

Теоретиктиг билиглерин болгаш практиктиг чаңчылдарын үнелээрин, мергежилдиң конкурузунуң тиилекчилерин илередирин чогуур комиссиялар кылыр. Бүгү-Россия конкурузунуң тиилекчилерин «РСФСР-ниң көдээ ажыл-агыйының социалистиг чарыжының тергиини» деп демдек-биле шаңнаар болгаш акша шанналын тыпсыр:

бирги черни алганнарны — кайызын-даа 100 рубль-биле;

ийиги черни алганнарны — кайызын-даа 75 рубль-биле;

үшкү черни алганнарны — кайызын-даа 50 рубль-биле.

Мергежилдиң зона конкурстарынга бодунуң мергежилиниң талазы-биле бирги черни алган тиилекчилерни «Россельхозтехниканың» Бүгү-Россия каттыжыышкынының болгаш көдээ ажыл-агыйның база белеткелдерниң ажылчыннарының болгаш албан-хаакчыларының профэвилелиниң ТК-зының Хүндүлел бижии-биле болгаш кайызын-даа 75 рубль-биле шаңнаар.

Тыва АССР-де «Сельхозтехниканың» республика каттыжыышкынының талазы-биле конкурска бодунуң мергежилиниң талазы-биле бирги черни алган тиилекчилерни «Сельхозтехниканың» республика каттыжыышкынының болгаш көдээ ажыл-агыйның база белеткелдерниң ажылчыннарының болгаш албан-хаакчыларының профэвилел обкомунуң Хүндүлел бижии-биле болгаш тус бүрүзүн 50 рубль-биле шаңнаар.

И. ОЛДЫРЕВ.

ЧКП ТК-ның Президиумунуң медеглели

ПРАГА. (СЭТА). ЧТК агентилелдиң дамчытканы-биле алырга, чоокта чаа ЧКП ТК-ның Президиуму ампы үениң политиктиг байдалын чугаалажып көрген. Президиум чаңгыс үн-биле хүлээп алган дараазында медеглелди бүгү хамаатыларга, коммунистерге, революстуг профвилел шимчээшкининиң болгаш национал фронтунуң хөй-нийти организацияларының кежигүннериге үндүрген:

Чехословакияның Коммунистиг партиязының эрткен чылдың январьда бодунуң Төп Комитединиң пленумунуң үезинден бээр чорудуп эгелээн политиказын бистиң улузувустуң шинтпирлиг хөй нуруузу идепкейлиг деткээн. Партияның удуртулгазы болгаш бистиң күрүшениң харысалгалыг төлээлекчилери ол политиканы үргулчулээр, ооң-биле кады ону боттандырар хереките четпестерни-даа, ол политиканың сорулгаларынга үүлдешпес антисоциалисчи үтпүлдерни-даа ажып эртер деп бүрүн шинтпирлиг.

ЧКП ТК ол шинтпирлиг чорууп эрткен чылдың ноябрьда болгаш декабрьда болган пленумнарга хүлээп алган резолюцияларынга база катап бадыткаан. Январь сөөлүндеги үеде ёзулуг-ла социалистиг дешпилгениң шимчедикчи күжү болу берген бүгү үнелиг үүлдерни хөгжүдери ам хамыктың мурнунда ноябрь резолюциязын чайгылып чокка күүседиринден хамааржып турар. Мынчангаш нийтилелдиң политиктиг удуртулгазы нийтилел амыдыралының бүгү адырларынга идепкейлиг күш-ажылга, өйү келген болгаш соңгаарладып болбас сорулгаларны шинтпирлээринге таарымчалыг байдалдарны тургузар бодалдыг. Эрткен айларда хүлээп алган шинтпирлеривисти амыдыралга боттандырып турар бис дээрзинге кижи бүрүзүн бүзүредирин күзеп турар бис.

Бо программалыг сорулгаларны угаазылалдыг ажылчорудулганың ачызында, бир эвес иштики болгаш даштыкы херектер талазы-биле дүвүрээзип чок чоруктуң болгаш чогаадыкчы күш-ажылдың ол хире эргежок чугула байдалын тургузуп шыдаар болзувусса, чүгле ол таварылгада боттандырып болур бис.

Нийтилел чөрүдээлериниң болгаш политиктиг кризистиң кызыг кырында четкен турар дүшкүүрлүг чоруктуң байдалынга доктаамал чурттап база ажылдап шыдавас, чүге дээрге, ындыг кризис турда шоолуг эвес чылдактар-ла халапшыг чөрүлдээге чылдагаан болу берип мзгат чок апаар болгай.

Ооң ужурунда харысалгалыг чаңгыс-даа хамааты сөолгү үеде ындыг янзылыг айылдыг байдалдың канчаар тыптып кээп турарын дуюкаа хайгаарап эрттирип шыдаавас. Партия болгаш күрүне удуртулгазынга бүзүревес чорукту өөскүдүп турар, бистиң улустарывыстың болгаш бистиң күрүневистиң үндезини эрге-ажыктарын айыылга тургузар уржуктарлыг болгу дег айтырыгларны чидиглендирип турар калбак хемчеглер сөолгү неделяларның дургузунда чоруттунган. Хөй-нийтиниң доктаамал дүвүрээзинин болгаш сеткил-сагыштың ундараашкынын хайныктырып турар янзы-бүрү кыжанныглыг шыңгыы негелделер салдынып турар. Ындыг дүвүрээзинни болгаш ундараашкыны бистиң улустарывыстыңёзулуг эрге-ажыктарынга удур сагыштыы-биле дораан ажыглай берип болур болгай.

Ындыг негелделер бистиң нийтилелдивисти улуг чөрүдээлерге чедирип болур, ындыг чоруктарның уржуктары чүге чедирерин ол негелделериң салыкчылары боттары безин билбейн турарлар. Ооң ужурунда байдалдың шыңгыызының дугайын, ооң уржуктары бодал чок кандыг-бир базымнарга чедирип болур дугайын хамаатыларга баш бурунгаар сагындырары эргежок чугула деп санап турар бис, январь сөөлүндеги политиканы деткинри кылдыр көргүүп турзажок, ындыг базымнар херек кырынга ол политиканың боттанышкынын айыылга тургузар азы ону боттандырар аргажок болдурар.

Медеректиг, сагылга-чуруминуг болгаш шыдамык шудургу болурун негеп турар амгы байдалда федералдыг хуралдың даргазының эрге-дужаалын долгандыр кампанияның калбарганы хомудан чыгдыр, ук кампания үениң шыңгыызын-даа, национал харылзаалариың онзагайындаа, демократтыг амыдыралдың эргежок чугула чурумнарын-даа херекке албайн турар. Бо кампания бодунуң-на чарлаан сорулгаларындан дашказарлаан болгаш ак сеткилдит кижилериң чаагай чүткүлдерин соора ажыглап болгу дег туттунмас дерзин күштериң үүлгедигзеринге делгем орукту ажыдып турар.

Бистиң улустарывыстың аразында чөрүдээлерин өөскүдүп турарының фактызы бисти онза дүвүредип турар. Мегe медээге үндезилээш, чамдык политиктиг төлээлекчилерге удур халдаашкын чорудуп, кандыг-даа үндезин барымдаа чок черге ажыл соксадыышкыны чарлаар дээр кыжанытны безин көөргедип турар апарган.

Бистиң нийтилелливис эң нарын айтырыгларны боду чугаалажыышкыннар болгаш дугуржулгалар аргазы-биле шинтпирлеп шыдаарын корүскен. Кажан айтырыгны бодал чок чорукка азы сагыштыы-биле болдурган сеткил-сагышка эвес, а угаазылалга, харылсалгазын бодаар чорукка болгаш дугуржулганы чедип алыр күзелге үндезилээш шинтпирлээр ужурлуг бо таварылгада херектиң байдалы база-ла ындыг болуп турар.

Хөй-нийтиге күзел туразын дөгээр сорулгалыг барымдаа чок бодалдарны болгаш бадыткалдарны ЧКП ТК-ның Президиуму шинтпирлиг буруу шаап турар, ол бодалдарны ёзугаар алырга, келир үеде федералдыг хуралдың даргазының эрге-дужаалынга кымны олуртур дугайында айтырыгның талазы-биле словак национал органнарның саналы чамдык удуртукчуларга политика талазы-биле бүзүревес чоруктуң илерээшкини болган дээрзин, Словакияның партия болгаш күрүне органнарының коллективтиг бодалының дугайында эвес, а эш Густав Гусактың бодунуң хууда бодалының дугайында чугаа чоруп турар дээрзин айтып, ам Г. Гусакты эң-не янзы-бүрү мегe бүрүүдадыышкыннарга база катап таварыштыра берген деп турар. Ынчаарга эш Йозеф Смрковскийге хамаарыштыр ап көөрге, ЧКП ТК-ның Президиуму эш Смрковскийнин партия болгаш күрүне эргедужаалдарындан чайладыр база ону политиктиг амыдыралдан үндүрер дээр үткүл дугайында чугаа-соотту барымдаа чок деп медеглеп тур. Ол дугайын эрткен чылдың декабрьда Төп Комитеттиң пленумунга база демдегээн болгай.

Кандыг-даа хамааты кижи демократтыг арга-методтарның политиказын ажылдап кылырына ыяап-ла киржир эргелиг. Ындыг болза-даа эрге харысалганы база айтып турар. Шимчээшкинни калбартыры берге эвес, ындыг болза-даа ооң уржуктары даэш харысалганы хүлээри эң берге. Ооң ужурунда бодунуң харысалгазын медереп билир болгаш ол ёзугаар ажылдаар деп, бүгү албан черлерин, органнарны болгаш хөй-нийти организацияларын кыйгырып тур бис.

Ол харысалганың дугайын информацияның массалыг чепсектеринге—парлалгага, радиога болгаш телевидениеге сагындырып тур бис. Ол чепсектер хөй-нийтиниң бодалынга салдарын чедирип, ону хевирлеп турар болгай, ынчангаш хөй-нийти политиктиг бедик медередиг болурун олардан негээр эргелиг.

Информация органнарының хүлээгезинге чөрүшкек үүлдер сөолгү үеде оларда илереп кээп турарын медеглээри эргежок чугула деп санап турар бис. ТК-ның ноябрь болгаш декабрь пленумнарының кылган түңнелдерин деткининиң улуу, харын партияның болгаш нийтилелдиң чаңгыс аай ажыл-чорудулгазын үреп турар кампания парлалга, радио болгаш телевидениеде калбарып турар. Мынчангаш эрткен чылда ЧКП ТК-ның апрель болгаш май Пленумнарының соонда бистиң көргенивис байдалды катаптап турар чоруктар бар.

Ноябрь резолюциязын эңне янзы-бүрү аргалар-биле бужартадып турар. Ук резолюцияны ажыл-чорудулганың программазынга сагыштыы-биле удур тургузуп турар. Сагыштыы-биле кылыр чамдык халдаашкыннар бистиң эвилелчилеривис-биле харылзааларны нарыдадып турар. Бир эвес шинтпирлиг экижидилгени дораан чедип албас болзувусса, ындыг байдал бистиң чуртувуска политиктиг кризисти шыңгыызыбиле чидиглендирер магат чок.

Бо үеде бистиң чуртувуска дүвүрээзин чок чорук, идепкейлиг болгаш чогаадыкчы күш-ажыл, практиктиг ажылчорудулга негеттинип турар. Партияның болгаш күрүнениң удуртулгазы ол дугайында таарымчалыг байдалдарны тургузар деп бүрүн шинтпирлиг. Моон-биле кады удуртулга бистиң республиканың чаңгыс эвин улам ыңай быжыглаарынга, бистиң чуртувуска социализмни улам ыңай хөгжүдеринге чедирер ужурлуг оруқту үргүлчүзээр арга-ларны тургузар күжениишкиннерге хөй-нийтиниң бүрүн деткимчезин негеп турар.

А. Н. Косыгинниң харыыларынга холбаштыр

ВАРШАВА. (СЭТА). ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгинниң япон «Майнити» солунга берген харыыларын польша солуннар калбаа-биле парлаан.

Совет чазактың баштыңы бодунуң харыыларынга делегеңгей айтырыгларны — Вьетнамда дайынны, Чоокку Чөөн чүкте кризисти, чепсегленишкинни дүжүрининң айтырыын, Европаның айыыл чок чоруун, Азияда байдалды, ССРЭ биле Кыдаттың аразында харылзааларны, ССРЭ-ниң Япония-биле кады ажылдажылгазының болдуунуп болурун айыткан деп, «Трибуна люду» солун демдеглээн.

«Глос працы» солун А. Н. Косыгинниң харыыларын «Кол сорулга —делегей дайынының айыылын чайладыры» деп эге-биле парлаан.

Делегейниң дүшкүүрлүг чоруун чавырылдырарынче урландырган соңгаарладып болбас хемчеглерниң дугайында А. Н. Косыгинниң чугаалаан үүлдерин «Жолнеж вольности» солун демдеглээн. «Вьетнам улуска удур АКШ-тың дайынын соксадыры, Чоокку Чөөн чүкте араб чурттарга удур израиль агрессияның уржуктарын узуткаары, Европага кады ажылдажылганың байдалын база коллективтиг айыыл чок чоруктуң системазын тургузары, чепсегленишкинни бүгү-нийти дүжүрер талазы-биле улам ыңайгы хемчеглерни боттандырары хамыктың мурнунда делегейниң дүшкүүрлүг чоруун чавырылдырарынга дузалаар ийик».

БУДАПЕШТ. «Непсабадшаг» солуннуң улуг эгезинге демдеглээни: Совет чазактың баштыңы япон солуннуң айтырыгларынга харыылавышаан, дайын одаан узуткаарының эргежок чугулазының дугайын, чепсегленишкинни дүжүрер айтырыгның дугайын, совет-кыдат харылзааларның дугайын чугаалаан.

«Мадьяр хирлап» солун харыыларны «Чаа дайынның өөскүп үнүп келириниң айыылын чайладыр ужурлуг» деп эге-биле парлаан.

АЛЖИР. (СЭТА). Япон солуннуң айтырыгларынга берген харыызынга ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин АКШ-тың вьетнам улуска удур чорудуп турар агрессчи дайынын соксадыры, Чоокку Чөөн чүкте араб чурттарга удур израиль агрессияның уржуктарын узуткаары делегейниң дүшкүүрлүг чоруун чавырылдырарынга дузалаар ийик дээрзин база катап демдеглээн деп, Алжирниң «аш-Шааб» солуну бижээн.

ПАРИЖ. (СЭТА). «Юманите» солун А. Н. Косыгинниң япон «Майнити» солунга харыыларының допчулалын «Косыгин делегей чөрүлдээлерин политиктиг шинтпирлээрин саналдан тур» деп эге-биле үндурген.

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). «Нью-Йорк таймс» солун А. Н. Косыгинниң «Майнити» солунга харыыларының допчулалын парлавышаан, Чоокку Чөөн чүкте кризисти узуткаары делегейниң дүшкүүрлүг чоруун чавырылдырарынга чугула ужур-дузалыг болур дугайында ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының медеглелин онзалап демдеглээн.

Чоокку Чөөн чүкке талрыштыр шинтпирлээшкин чүгле Айыыл чок чорук Чөвүлелиниң 1967 чылдың ноябрь 27-де резолюциязынга үндезилээш болдунар дугайында Совет чазактың баштыңының медеглелин «Нью-Йорк таймс» солун база демдеглээн.

Вьетнамдан америк шериглерни үндурер, бодунуң салым-чолун боду шинтпирлээр аргаңы вьетнам улуска тыпсыр деп А. Н. Косыгинниң кыйгырыын солун демдеглээн. Европага кады ажылдажылганың байдалын болгаш коллективтиг айыыл чок чоруктуң системазын тургузарынче кыйгырыга кичээнгейин «Нью-Йорк таймс» солун база салган.

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Чоокку Чөөн чүкте тайбың-че орукту израиль агрессорлар моондактап турар дугайында, вьетнам айтырыын шинтпирлээри бүгү нийти тайбыңга база бир шыңгыы айыылды чайладыр дугайында Совет чазактың баштыңының медеглелин «Вашингтон дейли ньюс» солун онзалап айыткан.

Резолюцияга дүүштүр

РАБАТ. (СЭТА). КНО-нуң Кол Ассамблеязының резолюциязынга дүүштүр база Марокконуң Фес хоорайынга болган марокко-испан чугаалажыышкыннарның түңнелинде Ифни девискээрни (мурнуу-барын Марокко) Марокконга шилчидип бээр дугайында керээге ат салган. Ук девискээр моон мурнунда испан контрольга турган. Керээ Марокконуң хааны II Хасан болгаш испан парламент бадылаан соонда күштүг болур. Ифни девискээрни Марокконга үш ай болгаш шилчидип бээр деп, МАП агентилелдиң дыңнадынында демдеглээн.

Шаңу 1500 дөрбелчин километр болгаш 60 муң хире чөннүг Ифни марокко девискээрни амгы чүс чылдың эгезинделе испан салдарның кавызынга киирген турган. Сөөлзүредир ону испан колониалисчи шеригler эзелээн болгаш Испанияның можузу болдурган. Хөй чылдарның дургузунда Ифниниң чурттакчылары испан эзелээшкинге удур хоспталгалыг демиселди чорудуп келген. Марокконуң бүгү хөй-нийтизи ол демиселди деткээн.

Марокконуң чазаа Ифнини болгаш «испан Сахара» дээр өске-даа девискээрлерни Марокконга шилчидип бээр дугайында айтырыгны делегей организацияларының мурнунга каш удаа тургузуп келген. Бо айтырыгны Кол Ассамблеяның сессиларынга болгаш Африка чаңгыс эш организациязынга база чугаалажып турган. Ындыг болза-даа Франконуң ёзу-чуруму Марокконуң иегелделерин болгаш ол организацияларның сүмелерин үргүлчү херекке албайн келген.

Ифнини эгидерин чедип албышаан, марокко хөй-нийти «испан Сахара» дээр өске-даа девискээрлерни база хостаарын шудургу негээрин үргүлчүлевишаан. Чурттуң соңгу талазында испан контрольда турар болгаш Испанияның шеригlалай баазалары болдуруп алганы Сеута биле Мелильня районнарны хостаарын база негеп турар. Ол баазалар соңгуафрика чурттарның хамаарышпас чоруунга айыылды тургузуп турары билдингир болгай.

Парижте америк төлээлерниң чаа баштыңы

ВАШИНГТОН. (СЭТА). АКШ-тың президентизинге чаа соңгуткан Р. Никсон шаанда АКШ-тың Сайгонга элчини турган болгаш ам ГФР-де элчини Генри Кэбот Лождту Парижте чугаалажыышкыннарга бодунуң кол төлээлекчизинге томуйлаан. Никсоннуң парлаага харылзаазының талазы-биле дузалакчызы Рональд Зиглер ол дугайын парлаага конференциязынга дыңнаткан.

ХООЗУН ЧАҢГЫС ЭВИНИҢ ДУГАЙЫНДА

эң чугула шынар-шинчизи болур.

Социалистиг нацияларның тус бүрүзү бүрүн эргелиг болбушаан, бүгү совет улустуң салым-чолу дээш харысалгалыг боол турар. Социалистиг интернационализм, совет нийтилелдиң хөгжүлдезинде национал болгаш интернационалдыг үүлдүң чаңгыс эви шак оортан илереп турар.

Социализм ССРЭ-ниң бүгү улустарының шаандагы национал амыдыралынга үнелевин оскерилгелерин кипрген. Национал боттуг үүл чаарттыгган, нацияларның бот-медерели база-ла чаарттынган. Национал хевирлиг, социалистиг утка-шынарлыг совет культура тургустунган, моральдың чаа билиишкиннери, норма-чижектери, чаа ёзулар болгаш чаңчылдар хевирлеттинип доктаагаан.

ССРЭ-нин улустарының шынар талазы-биле чаа национал бот-медерели совет патриотизмде үүлден-даа көскү илереп турар. Совет патриотизм-биле «Совет Адаччурт», «Совет Төрээн чурт» дээн чижектиг, ындыг билиишкиннер, сөстер холбашкан. ССРЭ-ниң кайы-даа нациязының төлээлекчи бүрүзү бодун хамыктың мурнунда совет хамаатызы кылдыр чорταарал-биле санап турар.

Совет патриотизмде национал болгаш интернационалдыг үүл чаңгыс аай, ынчангаш совет патриотизм нацияларны болгаш улус чоннарны аңгыландырып башкаландырбайн, а харын оларны чаңгыс аай аку-дүңмалышкы өг-бүле кылдыр сырый каттыштырып турар. Совет патриоттарның интернационализми ССРЭ-ниң улустарының аку-дүңма чаңгыс эвинде-даа, өске чурттарның ажылчы чоннары-биле чайыралда-даа, социализмниң делегей системазының, бүгү делегейниң ажылчы чоннарының мурнунга бодунуң интернационалчы хүлээлгезин медереп билиринде-даа илереп турар.

Патриотизмниң болгаш интернационализмниң ёзузунга, ССРЭ-де болгаш делегейнин социалистиг дем каттыштырылгазында социализмниң хереэн камгалаарда, делегейнин ажылчын аңгызынга, бо шагның революстуг болгаш хосталгалыг күштеринге деткимче көргүзерде белен болурунга совет кижилерни медередип кижизидеринче Коммунистиг партия кайгамчык улуг кичээнгей салып турар.

СЭКП-ниң XXIII съездизи СЭКП ТК-ның отчёт илеткелиниң талазы-биле резолюциязында «ленинчи национал политиканы моон сонгаар-даа чайгылыш чок боттандырарын, совет патриотизмниң болгаш ССРЭ-ниң улустарының эң эки, дешпилгелиг национал чаңчылдарын хүндүлээринин ёзузунга, бүгү-ле аку-дүңма социалистиг чурттарның улустары-биле, бүгү делегейниң ажылчы чоннары-биле пайыралдың ёзузунга бүгү совет кижилерни кижизидеринде, национализмниң болгаш шовинизмниң кандыгдаа илереэшкиннеринге удур шудургу демиселди чорударын» бүгү партия комитеттеринге дааскан.

* * *

Барыын болгаш «чөөн» үзелдиг оппортунистер национал бот-медерелди хажыдарда мөлчүкчү аңгыларның дузалакчылары болгаш эвилелчилери боол турарлар. Аңгының үзел-бодалындан ойталавышаан, оппортунистер бүгү аңгыларның кады ажылдажылгазынга үндезилээш нацияларның чаңгыс эви дээш, аңгының, пролетаржы эргеажыктарын национал үүлгүлге чагыртыры дээш туржуп турар.

Оппортунистер национализмден сөс кырынга ойталаан боол, харын-даа интернационалчылар бис деп безин алгыржып турарлар, ынчалза-даа В. И. Ленинниң бадыткап көргускенин ёзугаар алырга, «социал-шовинизм оппортунизмден өөуп үнүп келген болгаш чогум-на оппортунизм ону күш киирип турар» (Долузу-биле чыгдынган чогаалдар, 26 том, 151 арын).

Капиталистиг нийтилелдиң нацияларынын социалистиг нациялар кылдыр чаарттынары, хой миллион ажылчы чонларның национализмниң хоранынга үр үе иштинде хоранналган аажы-чан бүдүжүнүң чаарттынары дораан-на ала-чайгаар болу бээр чүве эвес-тир. Оон туржук, чамдык социалистиг чурттарда молчүкчү аңгыларның артыычылары, эрги буржуаз интеллигенция, чүүл-бүрү бинче-буржуаз бөлүктер ам-даа арткан болгай. Оларның аразында национализмниң идеялары дыка читпес, коммунистиг партияларның ол идеяларны ажып эртеринче, нацияның чаңгыс эвин социалистиг үндезинге быжыглаарынче угланган организакчы болгаш кижизидикчи ажылы ол чорук-биле объективтиг чайлаш чок боол холбашкан.

Барыын-даа, «чөөп»-даа үзелдиг оппортунистер национализчи элементилер-биле бөлүглежип турар. Ооң түңнелинде национализм биле оппортунизмниң бир янзы эвилели, кады ажылдажылгазы хаал эвес доктаай бергилээр, социалистиг тургузугну кошкадырын орлалдажып чүткүвүшаан, ол чорукту делегей империализмниң кызымагы-биле ажыглап турар.

«Чөөн» үзелдиг оппортунизм, маоизм чажыртынып чок национализмниң болгаш шовинизмниң туружунда туруп алган. «Еоттуң күштеринге даянып» дугайында башкалаашкынны суртаалдап турар ооң тезизи болза, Мао Цзэ-дун болүүнүн улуг күрүнезирек шовинистиг чүткүлдерин чаглактаан «революция экспорттаарының» суртаалыбиле бир дөмей, ажылчын аңгының интернационалчы сорулгаларынга-даа, кыдат улустуң ёзулуг национал эрге-ажыктарынга-даа чөрүшкек боол турар.

Барыын үзелдиг оппортунизм «национал социализмниң» хевири кылдыр төөгүге шагда-ла билдингир турган буржуаз-реформисчи «демократтыг социализмни» идип үндүрүп турар, ёзулуг-ла эртемниг социализм-биле дөмейлежир кандыг-даа чүве ында чок.

«Чөөн» үзелдиг ревизионизмниң барыын үзелдиг ревизионизм-биле холбажылгазы антикоммунизм-биле шуутла бир бэг боол тутчуп турар, чүге дээрге национал айтырыынга ол ийи ревизионисчи агыыпкын буржуазнационалисчи турушту ээлеп турар.

Антикоммунистер ам «социализм», «националдыы-ла болур болза, ол «социализмге» удур эвес боол турарлар. «Национал социализмнерни» суртаалдаарын болгаш детткиирин олар социалистиг дем каттыштырылгазын чарылдырарының чепсээ кылдыр көрүп турарлар. Чижээлээрге, барыын герман империализмниң идеологтарының бирээзи Е. Маионика шуут-ла мынчаар бижээн: «Барыын чүк оларның национал тогдунуушкунун деткип мактаар үжурлуг, оларны интеграцияның (барыын чүк блогунче кииреринин — С. К.) оруунче идиптериниң оске чепсээ чоктур».

Социалистиг чурттарда национал онзаланыышкынны, нацияның чаңгыс эвин буржуаз-национализчи ёзу-биле билир чорукту суртаалдап турар кижилерни империалистиг, антикоммунистиг идеологтарның бар-ла шаа-биле мактап турарында эдептиг чүве чок. Олар, чижээлээрге, Чехословакияда барыын үзелдиг, антисоциалистиг күштерниң өжээргелдиг программазын, ооң иштинде «бүрүн национал чаңгыс эп дугайында» лозуңну калбаа-биле чарлап пептередип турдулар. Ол «чаңгыс эпке» аңгыларга хамаарышпас, а шынында национализмниң, резкысыг уткашынар кирип турган. Национализмниң ол хоозун чаңгыс эвинче мөлчүкчү аңгыларын бакка сурагжаан «231-нин клувунга» каттышкан бүгү-ле артыычылары, шаандагы буржуаз парламентарийлер, нацистериңдузалакчылары, кем-херек үүгедикчилери болгаш күрүнениң херектенери, а ол ышкаш социализмниң өң-баазын «либерализаторлары» чалаттырып келдиртken турган.

Антисоциалистиг күштер нийтилелдиң удуртулгазындан нацияның өзээ болгаш кол күжү болур ажылчын аңгыны болгаш ооң авангарды коммунистиг партияны чайладырын орлалдажып турда, национализмниң кандыг ылаптыг чаңгыс эвинин дугайын чугаалап болур боор ынчаш? Капитализмни септеп селип тургузарын белеткээринге болгаш Чехословакияны социалистиг дем каттыштырылгазындан хоора тыртарынга национализмниң хорапын ажыглап турган антисоциалистиг күштерниң болгаш оларның империалистиг камгалакчыларының кара сагыштыг бодалдарын болуушкунар көргускен.

Чехословак улустуң социалистиг чаалап алышкынарынга айыылдыг кыжанытны чайлаткан аку-дүңма социалистиг чурттарның интернационалчы ходелиишкинин ЧССР-ниң ажылчын аңгызының болгаш ооң коммунистиг партиязының башкарыкчы ролюн быжыглаарынга таарымчалыг байдалды тургускан. Национализмниң чаңгыс эвин марксисчи-ленинчи, интернационалчы үндезинге чедип алырда бүгү-ле эргежок үүлдер оларда бар.

Бо байдалдар турда коммунистер, чурттуң бүгү-ле ылаптыг патриотчу, интернационалчы күштери социализмниң үндезиниерин быжыглаар болгаш ону улам ыңай хөгжүдер, антисоциалистиг, барыын үзелдиг, национализчи элементилерге удур демисежир, Совет Эвилели-биле болгаш өске-даа социалистиг чурттар-биле пайыралдыг болгаш аку-дүңма социалистиг чаалап алышкынарынга ыяап-ла киржир эргелиг.

* * *

Бир тээ аңгының принцивин национал, аймак-сөөк, девискээр принцивиле-биле канчаар-даа солуур чорук ажылчы чоннарның сырый каттыжыышкынын суларадыр, боттарының социал, илаптыг-ла национал эрге-ажыктары дээш демиселден оларны чардыктырар, оларның социалистиг чаалап алышкынарынче реакцияның халдаашкынын чингедир чүве толээде, марксистер-ленинчилер националдың аңгыларга хамаарышпас, хоозун меге чаңгыс эвин хүлээвейн турар.

Чаңгыс-даа коммунистиг партия, бир эвес национализмге эптеш чок чоруктуң байдалын тургускан болза, ёзулуг марксисчи-ленинчи партия боол, социализмни тургузарынга болгаш бижыглаарынга авангардтың ролюн күүседип шыдавас. Национализмге удур чайгылыш чок демисел барыын болгаш «чөөн» үзелдиг оппортунизмге удур демиселден чарылбас.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы акы-дүңма партиялар-биле кады национализмге болгаш оппортунизмге удур, марксизм-ленинизмге, пролетаржы интернационализмге үндезилээш социалистиг чурттарның чаңгыс эви, коммунистиг шимчээшкинниң чаңгыс эви дээш чайгылыш чок демиселди чорудуп турар.

С. КАЛТАХЧЯН.

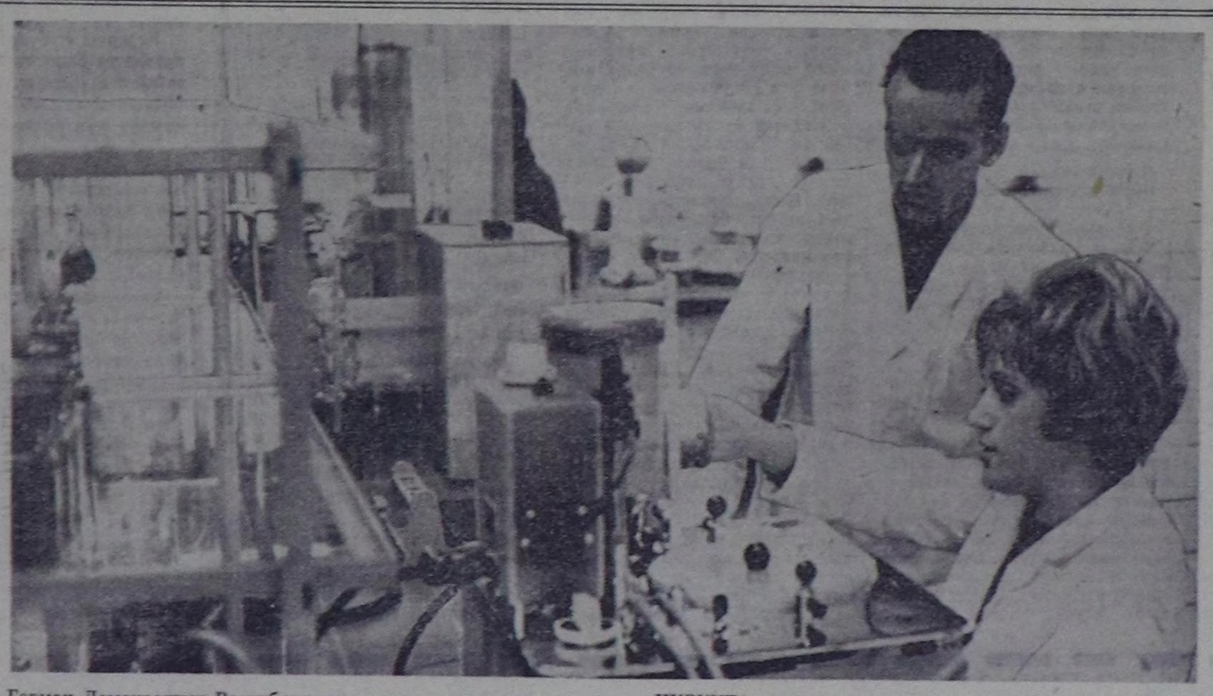

Герман Демократтыг Республиканың соңгу-чөөн талазында Гриммен районда үлетпүрге ужур-дузалыг нефти тывылган болгаш ында улуг шинчилел ажылдарны чорудуп турар. Өрүмнээр суургалар хөй.

ЧУРУКТА: лабораторияның удуртукчузу Ханс-Иоахим Фентцап биле лаборант Ильзе Ян нефтини хынап тур.

АДН — СЭТА-ның фотозу.

ХААКЧЫГА

ДОКТААМАЛ, ШУДУРГУ БЕЛЕТКЕНИР

Кызылда башкы училищезининг чанында күш-культура салбырының сургуулдары болгаш өске-даа хаак спортунга ынак эш-өөр хаак маргылдааларынга белеткенириңге, ылаңгыя сөөлгү 10-гу Олимпий оюнарының соонда кандыг-кандыг чаа түүлдер немешкенил, сураглыг хаакчылар канчаар белеткенип турарыл деп айтырып турар.

* * *

Шынап-ла, спорттуң кайы-бир хевирингe ынак болгаш ону үргүлүү сонуургап чоруур кижи ооң дугайында чаа-чаа түүлдерни билип алыксаар болгай.

1968 чылдың февральда Францияның Гренобль хоорайының чоогунга болуп эртken кышкы онгу олимпий оюнары сөөлгү чылдарда хаак спортунга, ооң маргылдааларынга белеткенир чаа-чаа арга-дүржулганың тыптып, боттанганын бо олимпий оюнарының чемпионнары бүрүү-биле бадыткаан.

Моон мурнунда чылдарда хаак спортунуң маргылдааларынга белеткенириңге бүдүн чылды хаакчылар белеткел болгаш кол маргылдаалар үези деп ийи кезекке чарып турган, белеткел үези дээрге—чылдың хар чок үези дээрзи билдингир.

Ылаңгыя бистиң республиканың хаакка шилиндек командазынмң кежигүннери, шыны-биле чугаалаарга, олар март айда сөөлгү белеткелди чорутпайн, хар чаары-биле амна келди дээнзиг» хаакка маңнажып эгелээрлер. Ынчангаш республикадан дашкаар маргылдааларга оларның хөй кезиниң чедишкини чок болурунуң чылдагаанныңарының бирээзи ында.

Сөөлгү чылдарда хаакчылар маргылдааларга белеткенирде Скандинавия (Швеция, Норвегия болгаш Финляндия) чурттарның шыырак хаакчыларының дүржулгазы-биле таныжып, өөренип, боттарынга тааржыр хире-чергези-биле ажыглап белеткенип турар. Совет хаак тренердери И. Г. Отльцов база П. А. Дементьев олар норвег хаакчыларның дүржулгазы-биле танышканнар. Бир-ле дугаарында, мындыг түүлдү билири чугула. Түл дээе, бо үстүнде адаттынган чурттарның хаак спортунуң маргылдааларынга белеткенип турар аразында нинти дөмейлешкек болгаш сыр өске аңгы-аңгы түүлдер бар, ынчангаш оларны шуутла өттүнүп болбас. Бистиң шылгарақгай хаакчыларывыс ынчаар кылып турар. Ам тодаргайы-биле көрээл:

Хаак спортунуң маргылдааларынга чедишкинниг болуруп күзээн спортчу бүдүн чыл иштинде маргылдааларга белеткенип, нинти мага-ботту сайзырадыр. Хар чок үеде хаакчы бүрүзү бодунуң кошкак шыңганнарын «септээр», өскээр чугаалаарга, хол шыңганнары сула кижи ону күштелдирер дээн чижектиг.

Өске бир түүл—моон мурнунда чылдарда хаакчылар чайгы-күскү үеде хар чокта роликтиг конькиге, хаакка, хирээ өдээ теп тургаш орук кылып алгаш, ооң кырынга хаактыг маңнап белеткенип турган, ам бо арганы шыырак совет болгаш даштыңы хаакчылар шуут ажыглавастаан.

Роликтиг хаакка болгаш ёзулуг хаактыг хар кырынга маңнаары аңгы бооп, роликтиг хаак хаакчыга белеткел үезинде дуза болбааны ол. Бисте Кызылда хаакчылар бо чоруктан ам-даа уштунмаан.

Эң-не онзагай түүл болза, белеткенип турар хаакчы бодунуң шыдаар хире-чергезибиле белеткенири. Моон мурнунда чылдарда тренер кижи хаакчыларга нинти даалга берип турган болза, ам ындыг эвес, кижи бүрүзүнге тус-тузунда даалга берип турар. Республиканың спорт чөвүлели моон соңгаар зонага хаак маргылдааларынга белеткел чорударда аңаа шилиттинген команданың кежигүннерин болгаш кирип болгу дег талантылыг аныяк шыырак хаакчыларны ажылындан хостап, тус-тузунда белеткеп, ооң контроль маргылдаа эрттирген, аътkарар болза таарымчалыг болур.

Чылдың кайы-даа үезинде хаак маргылдааларынга белеткенип турар хаакчы маңнап белеткенири биске билдингир. Мында база өскерлиишкиннер болган. Элээн үенин иштинде Швецияның болгаш Норвегияның хаакчыларының аразында мындыг ылгалдыг түүл турган, Швецияның хаак тренердери, ооң хаакчылары маргылдааларга белеткенирде кыска хемчээлдиг дистанцияны удаа-дараалаштыр дүргеп маңнап белеткенир деп бадыткап турганнар, а ынчаарга Норвегияның хаак тренердери, шыырак хаакчылары, делегей чемпионнары хаак маргылдааларынга белеткенирде ырак-узак черге маңнап белеткенир деп бадыткаан. Моон түңнелинде норвег хаак тренерлериниң дүржулгазы ажыктыг дээрзин делегейниң шыырак хаакчылары бүзүреткен. Делегей болгаш кышкы Олимпий оюнарының чемпионы чораан швед Сикстен Ериберг норвег хаакчыларның дүржулгазын ажыктыг дээн. 1967 чылда эрткен Олимпий оюнарынга норвег хаакчылар кайы-даа командадан ең-не хөй алдын медальдарны эзлээннер.

Чайгы-күскү болгаш кышкы белеткел хемчээлдиг дистанцияны маңнап эртери ажыктыг. Чижек кылдыр чайгы-күскү үеде белеткел санында-ла 15—25 км эртер ужурлуг, а кышкы харлыг үеде бир тренировкада 30—40 км эртерге дуза болур. Маңаа удаштыр, күс эртип, кышкы спорт сезону ажыттынар чоокшулап келирге тус-тус дистанцияларны бердинген үенин иштинде маңнап эртери кончуг ажыктыг кылдыр көрдүнген. Чижээлээрге, 2,5 км-ни—9 минута маңнаап, 2—3 минута дыштанган база-ла катап бо дистанцияны бо-ла үенин иштинде эртери. 10-км-ни 39-40 минутада эртери дээн чижектиг. Ол кышкаш күскү үеде узун хемчээлдиг дөштерге даянгыыштыг маңнаар болза хаакчыга дузалыг.

Хаакчының маргылдаага эки үре-түңнелдиг болурунга аңаа хөй үеде киржири шуут албан. Скандинавия чурттарының хаакчылары кышкы спортчу сезонда 30—40 катап хаак маргылдаазынга киржип турар. Бисте болза республиканың хаакка бирги чери дээн чергелиг маргылдаага белеткенип тур мен дээрге черле сагышка таарыштылас. «Спартак» болгаш «Урожай» экитура спорт ниитилелдери хаакка маргылдааларны эвээш чорудуп турар. Маңаа хаак маргылдааларынга эки белеткенип, чедишкинниг болурунга дуза болгу дег чамдык түүлдерни көрдүвүс.

Моон-даа өске өскерлиишкиннер бары билдингир.

Ынчангаш хаакчы маргылдааларга бүдүн чылдың иштинде белеткенип турар болганда улуг-улуг хаак маргылдааларының эртер хуусаазы база өскерилген. Наш чыл бурунгаар шыырак составтыг хаак маргылдаалары март-апрель айда болуп эртер турган болза, ам январь айдан эгелээр апарган. Маңаа барымдаа кылдыр чаа чылда болур кол-кол хаак маргылдааларының хуусаазын көрүп көрээл. Январь 3-тен 9-ка чедир «Спартак» эки-тура спорт ниитилелиниң хаакчылары Томск хоорайга зона маргылдаазынга киржирлер, ооң удаппаанда «Урожай» эки-тура спорт ниитилелиниң шилиндек командазы Барнаул хоорайга зона маргылдаазынга бистиң республиканың көдээ спортчуларының адын камгалаар. Бо маргылдаалар эрткен дораан-на сүрүштүр ол-ла Барнаул хоорайга Сибирь чемпионады болур, бистиң хаакчыларывыс аңаа база киржир. Республикадан дашкаар хаак маргылдаалары эрткенде март айда Тайга станциязынга азы Туран хоорайга республиканың хаакка бирги чери дээш маргылдаа эртер. Маңаа бүгү районнарның шилиттинген командаларын киришпитирер.

Э. ЧӨКСУМ,
хаакка бирги разрядчы.

САДЫГЖЫНЫҢ АЖЫЛ ХҮНҮ

Суурнуң кудумчуларында шимээн чок, шыпшың эртен турган. Чолаачы-садыгжы Чынзаң Ондар өөренген чаңы-биле шагда-ла туруп келген, автолавказын долгандыр базып, машиназының дугуйларын телкилеп каап, кывар-чаар материалдарын хынаап, моторну ажылдадыпкаш дыңнаалап, шинчип турган.

Бегүн ооң маршруду — Шеми. Садып алыкчыларның чагыгларын бижиир дептерин кабинадан ап алгаш, малчыннарның чагыгларының күүсеттинген, күүсеттинмээнин хынап көрүп, душ-дужунга демдектер салып, ажыл шагының эгелээрин четтикпейн манап олурган. Шак келген. Рабкооптуң складынга хап чедип келгеш, бараанны үндүртүп алгаш чорупкан.

Хараганныг-Үзүктеп Шемиже хапкан. «Большевик» колхозтуң хойжузу Ховалыг Опаң-оолдуң аалынга кээп доктааган. Кадарчы хоюн одарладып чоруурунуң кырында, инчеек үүтепкен, хойларын кажаадан үндүрген турда, амыр-менди айтырып, чугаалашкан.

— Эртежиңни ала, дее Чыраа-Бажындан бо хире эрте чедип келир, чагыг-чугуувусту кадай-биле санажып көр оглум, мен-даа хойну одарладып чоруптайн — дээш, кадарчы Чынзаң Намзынович байырлашкаш, хоюн мээче үндүрүп чорупкан.

Кадарчы ег-бүлениң чагазыны кышкы херээжен тон, радиоприёмнин баштадыр өске-даа барааннарны өгнүң херээжен ээзинге садыпкаш, Ондар дараазында коданнарже чорупкан. Мурнакчы садыгжы коммунист ол хүн баар дээн аалдарын кеззээш, хүн планын орончок ажырган.

Чолаачы-садыгжының күш-ажылчы ажыл хүнү эрте эгелээш, кежээ орай доостур. Чайның изии, кыштың соогу дивес малчыннарның хандырылгазы дээш Чынзаң Ондар амырдыш дивейн ажылдап, «Чыраа-Бажы» совхозтуң болгаш «Большевик» колхозтуң малчыннарын ээлчег-биле кезип, үлетпүр болгаш аъш-чем бараанналрын чедирип садыглап, оларның чагыгларын алгаш, күүседип келген.

Коммунист чолаачы-садыгжының күш-ажылын үнелеп, Чыраа-Бажы рабкооптуң болгаш респотребсоюзтуң баштаар черлери ону Хүндүлел бижик-биле болгаш өртектиг түүлдер-биле каш удаа шаңнаан. Чынзаң Намзыңович Чыраа-Бажы рабкооптуң Хүндүлел самбыразында. Рабкооптуң садыгжыларының ортузунда социалистиг чарыштың тиилекчизи.

В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр чүс чыл болурунга тураскаатkан социалистиг чарышка Чынзаң Ондар киришкеш, хүн, ай, квартал планнарын үргүлүү ажыр күүседип келген.

К. ЭКЕР-ООЛ.
Фото авторнуу.

ЧУРУКТА: Чынзаң Ондар.

Редакторнуң оралакчызы Д. О. БЕГЗИ.

АТТАРЫН АДАВАСКА

ФЕЛЬЕТОН

Районнуң коммунал хандырылга комбинадының директору Салчак Салчакович биле хөй-хөй кижилерниң Иван Саргылович деп хүндүлеп адаары, акша-шалың алыр документилерге ат салыр, таңма базар, дужаал бижиир эрге-дужаалдыг оралакчы Шыгаар дарга олар ийи албан-херек ужурунда Кызылга келген. Карман-даа шыырак: хоорай черге командировкалаарга чеже хууну кармактаптары билдингир болгай. Оон аңгыда кайызының-даа кадайлары уруг-дарыынга, боттарынга идик-хеп дээш көдээ черге ховар бар өске-даа бараан-сараан садып әкжээриниң чагын бергеш, даады-ла он-он рубльдиң акшаларын кызыл-чайт кылдыр санаап берип каан, оларның аразында 25 рубльдиң акшалары бе-ээн оле-көк дивес силер бе.

Кырында «Кызыл» диген бижимели кайы ырактан-на көстүп турар гостиницага келирге, ооң ажылдакчылары райондан барган демги аалчыларны ээлдек, чылыг-чымчак хүлээп алгаш, чымчак орун-дожектиг, ийи кижи чыдар чылыг, чырык өрөөлди айтып берген.

— Ижер-чиирип белеткеп алгаш, айда-чылда моон үнмейн, адыглаштыр ижээп чыдыптар болза, ажырбас өрээлдир моң — деп, Салчак Салчакович эжиниге көргеш, ынча дээрге оозу олура:

— Ийе, бүгү-ле таарымчалыг байдал мында тургустунган. Ойт, орук довураан дүргеп «аштап-чугбас» болза, хоржок-ла болгай — дээн.

— Ийет, ийет. Баштай душка кире каапtар-дыр — деп, Ивэи Саргылович сүмелээн.

Душка кирип, хылбан-кызыл кылдыр чугдунуп, мага хандыр-ла саартынганнар. Оон гостиницаның аалчылары көрүштүг кылдыр кеттинипкеш, адаанда ресторанга саадашкаш, орук довураан «чүүлә» эгелээн. Ак, кызыл чүвелерни база пивону графиннер долдур чагыдып алганнар. Девин душка, таарыштыр аксын алганы изиг-соок суг-биле бажындан куду саартыр каксын турганнар болза, ам таарыштыр чагын алганы ак, кызыл, сарыг чүвелерин аксындан куду кудуп олурганнар.

— Кызылга командировкалап келген чамдык эштериңи «Улуг-Хем» таварып чана бээрип билир сен ыйнаан, Саргылович.

— Соңгу кожууннарда чурттап, ажылдап турар болганда, Улуг-Хемни таварып чоруй барбайн канчаар чүвел, Самагалдайны таварый бээр эвес.

— Чок, Иван Саргылович. Ындыг эвес, өске уткалыг чүве-дир ийин. Тывызык тывариң багай-дыр аа?

— Тывызыкка шору-ла кижи мен.

— «Улуг-Хем» ресторанны таварып чана бээрин ынча дээр чүве-дир ийин, күжүрүм.

— Ок, даадым. Шын-даа, тывызык-даа бодал-дыр моң. Ынчаарга бис база-ла «Улуг-Хемни» таварып чана бээр бис ыйнаан але?

— Ынчазымайн канчаар. Ынчалза-даа «Улуг-Хемни» таварып чангаш, хөлүк часкаштың, аът-хөлүн ышкынып, албан-дужаалыңдан дүшкенер база бар болдур эвес бе. Чадаана таварып, Чадаана гостиницазынга хонуп чыда, хөлүн часкаш, идик-хевиңден чарлып, Хөндергей артын чанагаш халдып ашкан даргалар база тургулаан дээр эвес бе.

— Бис кайын хөлүн чазар ийик бис, Салчак Салчакович.

— Ийе ындыг. Өдүрээн часа-даа хөлүн кайын чазар бис — дээш, Салчак Салчакович чанында столдарда олурган улуска дыңналбазын бодап, кончуг оожум үн-биле шойе аарак мынчаар ырлап эгелээн:

Улуг-Хемни канчап
кежер?

Иван Саргылович эжин үзе кирип:

Урук-биле салдап кежер.

Оон Салчак Салчакович улаштыр:

Терең сугну канчап
кежер?

Эжи олура:

Терек-биле салдап кежер. Кайгамчык-ла дуэт.

Директор-биле дарга үр-ле олурганнар. Ресторанны хаар шак-даа чоокшулаан. Кайызы-даа дыңзый берген.

Салчак Салчакович «Өдүрээн часса-даа, хөлүн часпас» эвес бе деп чугааны иштинде сактып, тендирбезин бодап, «так-так» деп оожум чугааланыш каап, чаданы өрү, үшкү каътта өрээлинге дүрген-не чедер дээш базып бар чораан. Ооң сагыжы девин чаа-ла ресторан буфединден садып алгаш, солунга ораагаш, так тудуп алган бир шил коньякта. Чолдак, ырбанаш мага-боттуг Иван Саргылович чаданың ийинде туттунар черинден быжыгландыр туттунуп каап, мурнунда бар чоруур эжинин солагай холунда туткан чүвезинден карактарын бичe-даа ыраттпайн, эъди-эътсиг, кежи кешсиг аңны хараалда кирип алган аңчы дег, ынаар шыгаакан базып орган.

Өрээлге келгеш, тырткыштанышканнар.

— Салчак Салчакович, че кудуп турар-ла болгай. Маңаа канчап-даа турзувусса, бисти кым билир боор, магалыг шөлээн чериң бо ышкажыл!— деп, дылы шуут-ла долгай апарган чугаалаан.

Эжи шилдиң аксын дутлаан чекпезинче доңгурааның эъриглезин кирип эърбишээн:

Таптап-таптап базар болза,
Калбак даштан кайын
тайар,
Дайнап-дайнап чиир болза,
Кадыг эъттен кайын харар
—деп бадырышкан.

— Шын-дыр харын—дигеш, Иван Саргылович пиджагын ужулгаш, орун кырынче октапкан.

Чемин ажыдыр каашкан кара шай ышкаш өңнүг коньякты кырлыг стакан орту хирени куткаш, эжинге сунган.

— Девин ресторанга орук довураан чугаан болзувусса, ам бо өрээлди чуур апаар— дигеш, оң холунуң ортаа салаазын стаканда арагаже суккулааш, өрээлдиң ол-бо талазынче чашкан. Оон аксын куш оглу ышкаш аазаткаш, ынаар кудушкан, боостаа кылдырт дээн, бажын согаш кылырынга куруглаан стакан хавакка хок кылынган.

Семис-чаагай мага-боттуг Салчак Салчакович коньягын стакан долдур куткаш, апкан. Көрүп олурда-ла эжининг мырыңай дамдыы алдарап калган. Чүве чугаалаар дээрге дыл долгай. Ийиги дугураанны кудуп бериптерге, оозу олурган сандайындан чүүлгаш, салбайтыр аттырып бадырыпкан үгү ышкаш, хевис чаткан шала кырынга пет кээп дүшкен. Ынчаш-ла кедүрүп чыттырып каар-дыр ийин мону кылдыр боданган, база бир дугураанны апкан. Беш сылдыстыг коньякка доңгайтыр шеддирипкенин Салчак Салчакович билбейн барган. Даң бажында миниш келирге, шала кырында чыткан. Командировкалап келген ийи өңнүг баштайгы дүннү шала кырынга ынчаар эрттиргеннер.

Директор биле дарга бузук чүве дег баштарын «дергилепкеш», савыйтыр ыжа берген, карактарынга көстүктер кеткеш, арага үзүлбес көгээржик аксы ышкаш аастарын изиг, соок суг-биле чайгылааш, чугаалажып орган кижизинче удур тынмазын дугуржуп алгаш, эжинин ажыл, эргинин арттаар, чоруккерек бүдүрүп алыр дээн албан черлеринче чорупкан.

Салчак Салчакович биле Иван Саргылович найысылалдың аалчылар бажыңынга воскресеньеден четвергке чедир чурттаан. Кежээниң-не сергевейн турган, кадайларының блокнотта бижип берген чагыглары-даа күүсеттинмээн, идик-хеп садыларының ажиин ажыдып көрбээннер. Баштайгы ийи кежээде адакы каътта ресторанга хөй үе-шак эрттирип турган болза, сөөлгү хүннерде оларның девиштиг черлери «Юность» магазин, гастроном, гостиница аразы апарган. Оларның өрээлинден бир шоодай чыгам божуткан шилдер үндүргеп. Медерелин оскунар байдалче каш-даа катап кирген. Кожаларында өрөөлдерде улуска бир кежээ амыр-дыш бербейн турганы, аштакчының ажылын хүндүлевейн, арыг-шеверни сагывааны дээш торгаалга онзажып, тоод-домакка база киргеннер, «Улуг-Хем» таварып бар чыткаш, биче-ле болза өске орук-биле азып чоруй баар часканнар.

Салчак Салчакович биле Иван Саргылович Кызылга командировкалап келгеш, гостинницаны арагалаар чер кылып алгаш турганының дугайында медээ оларның удуртугур-баштаар черинге баштай демир удазын, оон соонда куйлуг бижик дамчыштыр база чеде берген. Шыңгыы-ла «чунар-бажынаткан».

Кандыг бир аарыгың болдурбас төлээде, баш удур тарыышкын кылыр, эмнер сыкыртыр болгай. Албан-херек ужурунда Кызылга командировкалап келгеш, гостинницаны «шөлээн» черге дөмейлээр хөөнүг эштерге моны бижидим.

«Гостиница арагалаар чер эвес-тир!» дээн бижик барын база катап сагыидырып каалы.

Тюлюш КЫЗЫЛ-ООЛ.

Чарлал • Реклама • Сүмелер • Реклама • Чарлал

1968 чылдан эгелеп уруглар страхованиезин эң баштай тургускан.

Уругларны камгаладыры—назы четкижеге чедир ашка хөренги камналгазының эптиг хевири.

Камгалал керээзин чарып, тайылбыр алыры-биле курстрахование инспекциязынга болгаш страхование агентилеринге баар.

Бажыңынга болгаш ажылдап турар черинге страхование агентилерин келдиртип болур.

КУРСТРАХОВАНИЕ ЭРГЕЛЕЛИ.

Күш-культура болгаш кадыкшыл

Күш-культура болгаш спорт кижиниң кадык-шыырак, омак-сергелең болгаш шилгедек болур чоруунуң чугула үндезини.

Күш-культура кижиниң элекке кырыыр чоруунга удур демисежириниң, кижиниң күш-ажыл кылын шыдаар аргазын узадыры дээш демиселдиң эң чугула негелделериниң бирээзи. Оон-биле кады күш-культураны элээн хөй аарыгларга удур эмнеттиперииниң аргазы кылдыр база хереглеп турар.

Күш-культураның сула шимчээшкиннерин кылырга кижиниң организминге, ооң ажыл-чорудулгазынга дыка эки салдарын чедирер, ол хамыктың мурнунда кижиниң төп нерв системазынга (баш мээзинге болгаш оорга чүнүнге) салдарын чедирер деп чүвени улуг орус эртемденнер Н. М. Сеченов, И. П. Павлов болгаш оларның өөренчилери көргүскен. Күш-культураның сула шимчээшкиннери төп нерв системазын дамчыштыр бодунуң чаагай салдарын өске органнарга база дамчыдар: хан эргилдезин күштелдирер, чем хуулуушкунун экижидер болгаш чүректи быжыглаар. Күш-культура кылбайн турар эр кижиниң окпезининг амыдыралчы ишкири ортумаа-биле 3500 кубсантиметрге дең турда, а күш-культураның сула шимчээшкиннерин кылып чоруур кижилериниң ортумаа-биле 4500 кубсантиметр чедир улгадыры бадыткаттынган.

Күш-культураның салдары шыңган эттерге онза тодазыбиле дамчып турар, шимчээшкиннер үезинде шыңган эттер хан-биле кады эки бүдүмелдерин болгаш кислородту киирер.

РЕСПУБЛИКАНЫҢ САНИТАР-ЧЫРЫДЫЫШКЫН БАЖЫҢЫ.

ХААКТАҢАР

Кижиниң орлан болгаш күштүг болуру доктаамал белеткелдерден хамаарыкыр.

Күш-культура өкпе аарыгларын болдурбас, чем хайылдырарың экижидер, нерв системазын быжыглаар болгаш шыңган эттерни болбаазырадыр. Ол кижини улам-на күштүг, омак сергек, өөрүшкүлүг болдурар болгаш ажылдаар аргазын бедидер, эрте кырыыр чорукту болдурбас.

Хаак спортунга үргүлүү киржиңер!

Хаактаарынга моон мурнунда чаңчыпаан болзуңарза даарта ийикпе азы чоокку дыштаныр хүнде хаактап эгелецер. Ынчан хөлүн эртир чылытлганган хереэ чок. Трикотаж ак хептен, хөрекче соок кирбес хөйленден болгаш чиик чолдак тондан кедип алыңар. Хөвеңниг тон кедер болзуңарза ол чүтле шаптыктаар. Хаактаарда кедер түскай идиңер чок болза, аңаа-ла ботинкадан азы чымчак кидис идиктен кедип алыңар.

Баштай бичии черге даянгыыш чок чоруп көрүңер. Ужарындан кортпаңар. Ужар дей бергенде бурунгаар болгаш соңгаар эвес, а кайы: бир талаңарже ужарын оралдажыңар. Кайы-бир хаакка туруп алгаш үр-ле тайып чүүгүлаарын оралдажыңар. Он минута хире ынчап тургаш, хаак оруу-биле даянгыжыңар тудуп алгаш чоруптуңар. Баштайгы үеде бир шак иштинде хаактыг селгүүстээри четчир. Баштай хаактап эгелээн чылыңарда үр үенин дургузунда аян-чорук кылырын оралдашпаңар. Селгүүстээшкинниң эгезинде он минута хире даянгыыш чок чоруурун утпаңар.

РЕСПУБЛИКАНЫҢ САНИТАР-ЧЫРЫДЫЫШКЫН БАЖЫҢЫ.

КИНО

ЯНВАРЬ 8-ТЕ

«НАПЫРАЛ»: Уруглarга дириг-чуруктар: «Аңаа эвес оюн» 10, «От, суг, чес хоолайлар» (делгем экранныг) 12, 2, «Канададан келген кижи» 4, 5.45, 7.30, 9.15 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: Уруглarга дириг-чуруктар 10, «Шуптузуп биликсеп тур мен» деп киноклуб: «Дириг амытаннарның дылы» 11.15, «Марианна» 2, 4, 6, «Кызыл-салдыг» (делгем экранныг, 1-ги, 2-ги сериялары) 8 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: Уруглarга дириг-чуруктар: «Гок аскыр-дагаа болгаш кажар күскелер» 10, «Трясогускаларның армиязы база катап демиседе» (делгем экранныг) 12, 2, «Истелге ажылынган таварылга» (делгем экранныг) 4, 6, 8 шактарда.

«ВОСТОК»: «Золушка» 10.40, «Эзирлер эрте ужуп турлар» 12.30, 2.40, 4.30, 6.20, 8.10 шактарда.

Мал эмнелгезининг шугумунга үр чылдарда ажылдап чораан, СЭКП кежигүнү

Кыргыс Садиевич БАЗЫРНЫҢ

үр үеде аараашының соонда алекке мөчээни-биле холбаштыр СЭКП-ниң Эрзин райкому, райкүүском болгаш «Мерен» колхозтуң баштаар чери ооң өг-бүлезинге, төрелдеринге болгаш эштеринге ханы кажыдалын илергейлеп тур.

Күш-ажылчы курлавырларның ажыглаар талазы-биле эргелелдиң Кызыл хоорайда төлээзи Иргит Ожуимеевич Бадраның кадайы

Любовь Тоноловна БАДРАНЫҢ

үр аараашының мөчээни-биле холбаштыр ооң өг-бүлезинге болгаш төрелдеринге Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүделиниң күш-ажылчы курлавырларны ажыглаар талазы-биле эргелелиниң база Кызыл хоорүүскомнуң коллективтери ханы кажыдалын илергейлеп тур.

редакциянын адрези

Кызыл. Шетинкин—Кравченко кудумчузу, бажын. № 3 ТЕЛЕФОННАР. Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының болгаш пропаганда кылдызының 35-21 хөрүсалгалыг секретарының 23-35 партийжи аныгырал кылдызының 23-54, культуро кылдызының 37-13, көдээ ажыл-агый кылдызының 21-47, үлетпүр кылдызының 22-64, чагаа база совет тургузуг кылдыстериниң 21-27, информация кылдызының 20-60, бухгалтериянын 31-75, корректорларның 27-11 Солун хелбейн баргазы 32-75 телефонче болгаар.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүделиниң ханында паралага эргелелиниң типографиязы (Кызыл Шетинкин — Кравченко кудумчузу 1). ТС—00206.

Солун неделяда алды катап үнер